147400 ...
ул Библиотечная 15
Книгохранилищу Гос биб-ка
СССР им В.И. Ленина

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШОАТТА, 3 ДЕКАБРЬ, 1983 ШУ. ◆ № 145 (6867). ◆ Мах 3 кап.

СССР ЛАКХЕХЬАРА СОВЕТ ГУЛЬЯРАХ ДОЛА

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо сацам бу:

Иттазакгlа хоржача Советски Социалистически Республикийн Союза Лакхехьарча Совета нйслагlа сесси гулъе 1983 шера 28 декабре городе Москве.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Ю. АНДРОПОВ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль. 1983 ш. 1 декабрь.

Социалистически яхьа дневник

Дlабахача бетта кхоалагlчь декаде денз декабрь чотагlа къахьегаш ба технологически транспорта Старогрозненски управлене автомобилисташ. Ер шу доладелча денз Старогрозненски бурувдеттарента, мехкдаьттахоша, тlималоэхоште лаьрхlа цар дlе-юха дихьад 136 эзар тонн хlакъе боалама мохьаш, царех вех эзар тонн планал совгlа а долаш. Кхоьй 134,1 тонн довгера-смазочни материалаш. Автопарк балха ераяларе коэффициент а толама кхочушъеш я. Производство эффективность лакхъена дизза дакъа вьцад управленерча рационализатораша а. Цар укх шера юкйч а ю, производствана юкъейизъеча 29 рационализаторски предложене 5400 сом пайда баьб пачхьалкхена.

«Хlара балха дийнахьа дисциплина тlехдинан хьадер дукхагlеи хилийтal» яхача девизагlа лаьржача яхье дина хьалха паттаж хьабоагlа автомашиний водителаш Нестеренко Василий, Дмитриев Дмитрий, Вахабов Нуну, Муртазалиев Iийса. Кхы дукхабераш д. Тоьай ва я уж пятилетка дихълагlча шера чотагlа къахьегаш бола.

* * *

Хlара бетта шоаш тlайнйца социалистически декхараш тlехкхочушдеш хьабоагlа укх шера «Малгобекнефть» НГДУ мехкдаьттахой. Цудухьа цхьайтта бетта задане совгlа цар дахьийтад 4 эзар совгlа тонн мехкдаьтта. Пачхьалкхен планагlа лаьрхlачул совгlа маьхала яьккхай 120 эзар гаргга сом мах бола товарни продукци. Къахьегама ловзарле лакхъяра цхьайтта бетта план цаlн еки процент гаргга тlехкхоачашъяьй. Уж толамаш даха вlашттlехьдаьккхад пачхьалкхен плани тlайнйца декхараши кхоачашдера хlорвнена тlаяетта бехктонцам пекхбарех, къахьегамеи производственнии дисциплина чlоагlъярах, балха хенахи сканонекк бизза пайда ийбарах. Пlанан совгlа доаккхача мехкдаьттах ду-

кхагlдар шоаш а доаккхаш яхье хьалза паттаж а Манахов Михаил Мироновичи Табаев Бексолта Сулимбики карте латтача мехкдаьттени гази доахача цхьай коллективаш.

* * *

Дунен тlа машар эшийтара, советски халкъ мраз долаш дезийтара, цун хьал-торо толара хьамсарча партен правительствен еча йоахкена жоп а пуш, хьинар айдаь къахьег «Сунжанефть» НГДУ мехкдаьттахоша. Газ яккхара цхьайтта бетта план хинал алхайтта ди хьалхен мехкдаьтта декхара задани хинал пхи ди хьалхен кхоачаш а ю. Планагlа лаьрхlачул совгlа мийхай цхьа миллиони 610 эзари кубически метр гази ши эзар гаргга тонн «lаьржа дошув». Укх бетта календарегlа маьхала шозар 90 эзар гаргга сома маьха товарни продукци.

Бlубенна хьа а хьегаш, шоаш тlайнйца декхараш тlехкхоачашдеш я Летников Николайи Гагиев Бек-Хани карта латтача бригадай коллективаш.

* * *

Энергетикий дезача денна дикача къахьегама толамашца мекъа боагlа «Грозэнергоремонта» яхача ремонтно-наладочни предприяте болхлой, инженерно-технически белхлой. Цхьайтта бетта план тlехкхоачашъяьй цар. Заданел совгlа цар ремонт йий деаэратора цхьан ялна къахьночирие метта дlаоттаьй воздухоподогревателе куба. Турбинистийн котельщикийн дукхача бригадаша, социалистически декхараш тlайнйцад энергетикий дезача денга кхачалехьа шера задании кхоачашъе.

Уж декхараш толамеи кхоачаши тlехкхоачаши деш, хьинаре къахьегаш ба слесарь Аслаханов Хасмагомед, электрообмотчица Хадисова Манаш, крановщица Губенова Мария, Таева Iаьна, Плешаков Юра, Цатуров Анатоле кулгалдача слесарий бригадай коллективаш. Хlара сменагlа нормаш 125 — 130 процент кхоачашъю цар.

КПСС ЦК Политбюро

КПСС ЦК Политбюро аргlанарча заседане дийцар мехка чурча а арахьарча а политика цхьадола дешаш.

Хьажа а хьежа, могаьй Политбюро решенега хьежа промышленни предприятешка, объединенешка къахьегам бригадин формагlа вlашттlехьбоаккхкхита дегlадоладара хьакъехьа СССР Министрий Совето а ВЦСПС-о а кийчъь предложенеш. Из дара белгалдаьд планироване, производство вlашттlехьйоаккхача а учет еча а эшаш йола коррективаш юкъехьоага, болхлоша шоллагlа а смежни а говзалаш lомаяр вlашттlехьдоаккхита, бригадирай квалификаци лакхъяра а цар резерв кийчъяра а болх тоабелга. Бригадай советий а бригадирий советий а лоархlам лакхбара, бригадарий декхараш кхоачашдеча болхлой, хlаьта иштта бригадай болх боарамагlа а эффективни а хулийтача дакъа лоацача мастерийн инженерийи къахьегама материальни стимулировани яра де дезараш белгалдаьд. Къахьегама коллективай болх бухсоцача кхачача доккхий хьонхамаш дахара, къахьегамца коммунистически гlулакх леладара кхетам балара, хlара болхлочун кхоллама низаш хьагучадахара тlаерзаль ях бригадашка дегlайоалаяра хьакъехьара предприятей кулгалхой а профсоюзни комитетий а кулгалхой декхараш белгалдаьд.

Цу дешах тlайнйцачá КПСС ЦК соцама а СССР Министрий Советеи ВЦСПС-ен соцама а изложени кепайоазон тlа хуртья.

Юртбоахама налог дlахо эргайоаккхаш тоаяра а из налог оттаярца Даймехка тlема инвалидашта, гражданий цхьайолча кхыча категорешта оттаю льготаш шеръяра а доставмаш белгалдаьд Политбюро заседане.

СССР фетарча Кодекса положенеш кхоачашъярца ювзаецна йола правительства кийчъь СССР фетарча управлене цаl йола система хьаяра мероприятеш могаьй КПСС ЦК Политбюрос.

Политбюро заседане деи повесткана юкъе ионагlо моттиг дlалаьцар СЭВ-а чудоагlча мехкашта юкъера экономически а lилман-технически а вlашн цхьана гlулакхаш леладара, бувзама система дегlайоалаяра, информаци дlа-юха телара дешаша.

КПСС ЦК Политбюрос дийца а дийца могадир Н. А. Тихонов СФРЮ союзни исполнительни веча председателца заместителаца Б. Сребричеца, А. А. Громыко — Ф. Каддуми керте латтача Палестина мукъалкхкхара организаце делегацеца, М. С. Горбачев — вовзаш волча американски бизнесменаца а общественни деятелаца а Дж. Кристалоца, В. В. Кузнецов — Финляндски Республика Президентаца М. Койвистоца хиннача вlашагlкхетарех а къамаьлех а дола хоамаш.

Хенал дикка хьалха кхоачашъяьй Назрановски районе «Маяк» яхача совхозе къахьегамхоша керарча шерера пачхьалкхенга хьайбай продукци йоахаре план.

Дукха болхлой ба совхозе фермашка шоай декхараш хадданза тlехкхоачашдеш.

Царех эггара йоккхагlа балха опыт йолаш из ферма lоаланна тlема цига кхаьчалуш а Базалеева Любихан. Эггара хьалхарча шерашка доярка йолаш болх баьб Любихана, цул тlехьагlа, lаьсий леладелга тlайнйцад. Пенса яха хило еза дикка ха яле а, хьинаре къахьег Базалеевас. Ленина орден енай Любихана. Из а коммунистически къахьегама ударник, къахьегама ветеран. Сурхотlерча наха массехказа шоай юрта Совета депутатаlла а хийрдай Любихан.

Базалеевас санна хьинаре къахьег Аушева Тамаре, Галаева Минкосе, Аушева Мариаме, кхыбараша. Шоашта могар ду цар планагlа кина доагlачул дукхагlа хlара дийнахьа доаяа lотlа а деттадоллийташ lаьсий хьалхедера. Сийлен грамоташца, ахчен премешца, кхыча совгlаташца белгалбаьккхаб хьалхалаттача хьайбаш леладарий къахьегам.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

СУРТА ТlА: lаьсий леладераш [мардахьаро ахьттала] Аушева Тамара, Аушева Марьям, Базалеева Любихан, Галаева Минкоса.

И. ПЛИЕВА сурт.

МАШАР ЛОРАБАР — МАССАНЕ ДЕКХАР

РЕЙГАНА ЛЕРХIАР ЧАНХДОАЛИЙТАРГДАЦ

Хьамсарча Даьлен экономически оборонкин низаш дегlадоаладеча хьинаре дакъа лоац Грозненски района «Атагинский» совхоза къахьегамхоша. Дикка тlехкхоачашъяьй цар пачхьалкхенна шура, дулх, ялат дlададара карарча шера планаш. Хlинз тlатеllа къахьегаш боахк пятилетка дихъагlча шера кхы а дикагlа лаьттан культураш хьалкхеяра, хьайбай продукташ дукхагlа яхара.

Иштта балхацара безам сов а баьнна, берригa Советски нах санна, дикача уйлаш совхоза болхлой шо-шоай отраслешка хьинар айдеина къахьегаш боахкача деношка США керте латтача НАТО мехкаша Англе, ФРГ, Итале дlаоттае йолаш «Першинг-2» яхей тхьамаш долеи ядерни ракеташ.

Рейгана правительства агрессивни гlулакхий хьакъехьа КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Ю. В. Андропова ше йъча Заявлене тlа вай мохк ядерни а йолагlча кхы тайпа а тlема духьала хилар дlахайтар. Хlаьта, цlаккха а хьаьнал чу йоагlаргlоаяча рейгановски правительства дlахо хьу цаьй харц политика.

Ю. В. Андропова яьча Заявлене хьакъехьа тха училища активи зале хилар хьехархой а дешархой а митинг.

— Вай мохк, хьаьнала къахьегамхой цlаккха а хийнабац кхыча мехка lазап, тlема бала кхаьболла гlерташ. Хlана а вай мехкарча хlара сага уйла маьршача лаьтта къахьегаш вахар я. Бакъда, из тайпа яц американски правительства уйла. Бlарга доалла хlама санна новкъа да цунна социализма мехкаш. Цунна хетар хургдац, социализм дlахо а дlаяржаш, низ болаш дlагlорьа дерригача дуней тlа а. Хlаьта вай советски наьха декхар да воай социалистически Даьхе къахьегамца кхы тlа а тоаяр, цун низ совбахар. Вай из иштта дерг а да, — аьлар митинге къамаьл даьча РСФСР заслуженни хьехархочо А. С. Кривенкос.

Цу тайпара чулоацам болаш, США политика эгlазал кхайкхаеш дола, Ю. В. Андропова Заявлени къобабалъеш къамаьлаш дир общественни lилмай хьехархоша А. В. Енина, Л. В. Дзисяка, дешара а кхетама а балхах йолча училища директора заместитела С. И. Горинас, кхычар.

Митинг чакхйоалаш Ю. В. Андропова Заявлени цхьанне санна къобабал а еш, дикна къахьега, дика деша, вай мехка низ совбаха лаьрхlар училища хьехархоша а дешархоша а.

В. КАНТАРИЯ.

медицински училища фельдшерски отделене заведующи.

С. АУШЕВ.

МАЬРША ВАХАР ДУХЬА

Тхона, таханарча кагирхошта къаьстта а хьамсара, гаргa да КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Ю. В. Андропова яьча Заявлене тlа машар безаш аьнна дола дешаш. Тхо хlанз мара тхоай вахар дlадоладеш дац, хlанзчул тlехьагlа дийша а даьнна школашка болх бе безаш, кхувшйоагlача тlехьенна кхетам бала безаш да. Цудухьа, тха безам ба маьршача лаьтта даха, тlом яха дош ца хаза. Машар хилийтара мел доагlар деш хьайоагlа вай партии правительствои.

Цу тайпара яц Рейгана правительства уйла, нигат. Из шии хур даь тlема гlулакх ирде, керда ядерни lазап наха качдолла гlерташ я. Бакъда, цунна хетар хургдац. Хlана аьлча, вай мехкара хlара саг хьинарерча къахьегамца чlоагlбеш ва хьамсарча Даьхен низ паргара зовзал йолаш дар гург а дац. Иштта боккха безам ба шоай мехкана берригача кагирхой. Сона ва хов сайца дешаш болча студентий дог-уйла йовзарах.

Хlанз тlехкхьарча курсе дешаш ва со, университет чакхъьккхача юртарча школе балха ваха лерl. Берригача советски наха, машар безача дунен тlарча берригача наха санна ях оаха — студенташа: «США правительствага хетар кхоачашхургдац! Дешача хана дика дешарца, тlаккха дика болх барца тхоай дакъа юкъехьорга оаха Даьхен низ совбаккхара, из кхы тlа а хоагlа, дикагlа хилийтара».

М. БАРАХОЕВ,
университета студент.

ТIЕМА ДУХЬАЛА

Машар. тlом боаца вахар дезача хlара сага лоархlаме хlама да КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Ю. В. Андропова яьча Заявлене тlа...

БОЛХ ТЕССА БИТАБ

Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхозе во лел техника тоалра болх. Хlанз а оттальаш гуральсн lайн техника тоаяра план-график. Укх шера йиъланlча квартале мел тракторащ тоае еза хьовш вапар мастерске механик-контролер Л. Майрбиев. Цун кабинете хьалтеха соахкара план-графики я.

Октябреи ноябреи бархl трактор тоалой аьнна увттаь акташ я. Цхьабакъда, царех теша хела да. Хlана аьлча, механик-контролера Л. Майрбиева мара кулг ладаьдац царна. Хlаьта трактор мел дика тоальй хьожака комиссена юкъе ба цул совгlа, совхоза керттера инженер, мастерске заведующи, трактор йолча бригада бригадир.

Дика къахьегамхой дукха ба мастерске. Уж ба токарь Талхигов Салаудди, аьшка пхьар Куриаев lумар, газоэлектросварщик Алсабеков Хьумид, моторист Мерзоев Шудди, кхыбараш. Цхьабакъда, геттара во вlашттlехьдаьхад цар балха хьалаш.

Ерригача помещенешка дlайхача хица вlоахъю батарейш йоахк. Уж мастерске цхьан оагlорахьарча цехашка мара болх беш яц.

Социалистически яхь лелайой ховш хlама дац. Арахецац «молнеш», «къахьегама листокаш». Навха балха хьокхамаш дlаяздеча улгатlа тlеххьара йоазув иттлагlча октябре даь да. Ше хьанца яхь лелаю ховш цхьаккха саг вац. Шоай еча йоахконга хьежжа болх бу наха а.

Тоае дlаоттаьь нйс трактор я мастерске. Шиннена юхе цхьаца балхаш деш кхо саг воаллар. Хlаьта вож ворхl да воацаш санна латт. Токарни цехе йиъ станок я. Цхьабакъда, болх беш цхьа саг мара вац. Лоаша аьлча, балха хила беза цхьабола нах мастерске баьхкабацар цу дийнахьа.

Х. МАГОМЕТОВ.

Журналисташ дешаш ба

Самардийнахьа Грозне кепайоазон Цlагlа хилар Нохч-Гlалгlай АССР журналистий Союза правленерча журналистски говзал лакхъяра йолча республикански школе аргlанара занятии.

Республикански газетий, телевидени радиовещанеи Нохч-Гlалгlай комитета, книжни издательства, дукха тиражаш йолча газетий болхлошта хьалхашка «Советски сага вахара хьисапера къамани интернациональни долчун диалектика» яхача темагlа лекци йийшар Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела, исторически lилмай кандидата Х. Х. Боков. Наха интернациональни кхетам аъш бера балха цхьайоада положенеш белгал а йоахаш, цо дийцар из болх дlахо йодача хана кхы а чlоагlагlен тlатеllан бе безаш хиларах, цун тайп-тайпара формаши методаши КПСС XXVI съезда решенешка а КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Ю. В. Андропова «СССР 60 шу» яхача доклада положенешка а хьежжа балха юкъейоале езаш хиларах.

СОВЕТИЙ МЕХКА ГIОЛЛА

◆ ГОРЬКИЙ. Росе шура лоаттаеш йолча йоцкхйча итт областа юкъейоалаьй индустриальни область цун хьайбаш леладерий толамаша. Цу гlулакхa гlойле яьй отросла материальни база дегlайоалаяра — хьайбашта керда помещенеш хьалъяр. lулаш дикача доахан-ца тоадар, доакър lаламдара дукхагlа йоакхо яр санна дола гlулакхаш чакхдахара ерригача агропромышленни комплекса къахьегамхоша тlатеllа болх баро. Дlадахача аьхки цlаккха а ца даьккхача тайпара дукха доакъар дахкхад. Цо торо хулийтаргья lай доахан чулаттача хана а шура лаьгl ца ялийта.

◆ ВЫБОРГ. (Ленинградски область). Выборга къахьегама коллективай низаш производствана механизации автоматизации . яра проблемаш къоастаяра вlашагlтехад парте горкоме вlашагlъеллача директорий совето. Шоаттъа совгlа йолча заводийн фабрикайн кулгалхой чубоагlаш йола из общественни орган хьинаре дакъа лоацаш а город социальни дегlайоалаяра дешаш ивестадеча а.

◆ ШУЯ. (Ивановски область). Естественни доакъар доаккха моттигаш сихха тоаяра технологи юкъейоалаьй Шуйски районни агропромышленни объединене боахамаша. Из бахьан долаш соахкарчул диазза дукхагlа дола лаьтташ нерддаьхад. Дукхача хана лаьрхlа йола программа кхоачашъяро торо хулийтаргья гlожен мошен доакъараш цкъан ахазаен дукхагlа кийчде.

◆ ТАРТУ. (Эстонски ССР). Тартуски районни агропромышленни объединене херх хьекха хьу вlаштlехьйоаккхилга йокха проблема яц. Укхаза В. Кингисеппа цlерагlча колхозе РАПО совета решенегlа хьайийлай юрта гlирсаш хьалдара эша тайп-тайпара деталаш йола мастерске. Цига болх беш ба сезонни балхагlа мукъа бола кхашна балхаш ду нах. Цар хьаю корий рамаш, наlараш, кхыбола дахчан изделеш.

◆ САРАТОВ. Областерча колхозашкеи совхозашкеи дикка дукхагlа дlаюв чечевица. Цу гlулакха бlаьсти дlале фу кийчдаьд укх шера дlадийна хиначул дукхагlа. Лаьтта леладераш хlанз из культура дlайийна кхаш дукхагlа хилийта хьаштдолаш ба: цун закупочни маьхаш шозза лакхдаьд. Алхха Аткарски районерча боахамаша укх шера чечевицах баьб 330 эзар сом пайда.

◆ ЧИТА. Хьунбийдала ресурсех комплексни пайда эцарен уж юхаметтаоттаярен система юкъейоалаьй Читински областа Хилокски лесхозе. Укхаза хьу тед ленточни методагlа, вешта аьлча техника дlаяххал готта оасилгаш доахаш тед. Хlаьта къона галгаш толха ца ёш ют. Забайкальски тайга юхаметтаоттаяра моттигерча лесопитомнике хlара шера хьалкхею корсама, дийхха, нерда 3,5 миллион гаргга саженцаш.

◆ МОСКВА. Столични автосервиса мощность ше хинначул кхоалагlа дакъа лакхъяьй «Кунцевский»» яхача нердача техцентро. Хlанз шоай доалахьарча машинашта ремонт яра проблемаш практически лаьрхlача кхоачаш хиннараш санна я укхаза. Из бахьан долаш автолюбителашта технически гlулакхаш делга дикка тоадешна ца lеш бензини даьтташи доагаделга а Москва чlоагlа кlелигденнад.

◆ РОВНО. Кагирхой болхлой хиннa дlаоттабара хетадаь цlей чакхдаьлар Украина комсомола цlерагlча Ровенски льнокомбинате. Базови профтехучилища чакхъьккхарий болхлой коллектива историй традицеши предприяте музее йовзийтар цlи хеза йолча текстильщица. Социалистически Къахьегама Турпала Бондарева Милентинас. Ветерана дийцар шердеш, кхетам луш еш йола тайп-тайпара мероприятеш чакхйоахача халкъа музеера йоккха экспозици.

◆ РОСТОВ-НА-ДОНУ. Яллача ханал хьалха кхоачашъяьй «Ростсельмаш» яхача завода коллективо тlайнйца хиннача шера долча декхарашта юкъера лоархlаме пункт. Цун керттерча конвейера тlера планал тlех араьннай 750 совгlа «Нива». Хlанз юкъера лаьрхlача дени-буси арахеца комбайнаш 320-нега дlакхоачаьй — пятилетка йолалуча хана хиннарел 11 — 12 машина дукхагlа.

◆ ОРДЖОНИКИДЗЕ. Кхашка хьуьйсам лакхбара де довгlа дерригa гlулакхаш шоашта дlатlайнйцад Къулбаседа - Хlирийчен колхозаштеи совхозаштеи агрохимически гlулакхаш дара шера йола план кхоачашъяь яьннача «Сельхозхимия» яхача республикански объединене специализированни отрядаша. Хlатlадоагlча шерашча хьувкъема лаьрхlа лаьттан картограммашка хьежжа кхаяна схьай ах миллион тонн совгlа органика, гурахье дlадийначa дикка дукхача ялаташта минеральни подкормка яьй. Укх шера эггара хьалха доломитови хьоар а тоххаш мистача пхийтта эзар гектар долча лаьтташта известкованни яьй. Кхоачашъяьй иштта дlайийначa хlамашта царна пуламаш деча садоаллача хlамаехи лазарехи химически лораяра задани. Эррози хургйоацаш кхаш лорадара бола болх а беш латт.

◆ РИГА. Вай бlаьшерен лазар — дега миашта хула лазар — юхатохара хетадаь да укх деношка Латве ерригача городашкеи поселкашкеи дlадоладенна дега кlира. lилманхоша, лораша лекцеш еш клубашка, гlишлон площадкашка, перерываш йолча хана заводской конвейерашка. Республике кийч а ль юкъейоалаьй дега миашта хулача лазарашта духьаларча къовсама бlарчча комплексни программа.

◆ БРАСЛАВ. (Витебски область). Гуйнаш дола лаьтташ дlадаьннад «Белоруссия» яхача колхозе. Юхаметтаоттадаь бlаь гектар совгlа дола лаьтта аьха lодаллад механизатораша. Дlайийна хlама дика хьувкъаш бола лаьттан тlера тlоа болчча а буташ, бульдозераша из шаьрдаьд цар. Опыто хьахьонхаш ма хиллара цу тайпарча балхашка дlадахар эггара хьалхарча шера юхаметтаотт хьувкъам лакха хилар бахьан долаш. Лаьтташ тоадара нердача способо торо хулийтаргья Белоруссе боахамашка бlаь эзар гектар совгlа оахаш дола лаьрташ дукхагlа хилийта.

(ТАСС).

МИШТА КХОАЧАШДУ ТӀАИЙЦА ДЕКХАРАШ

ДЕ ДЕЗАРАШ ДУКХА ДА

ХӀара шера пачхьалкхен планаши тӀаийца социалистически декхараш толаме кхоачашдеш хьабоагӀа МагӀалбика промышленноста болхлой, къаьстта бурувдеттараш, мехкдаьтта доахараш, газ чакхйоахараш. Цунца цхьана города промышленносто кхоачашдац шийна хьалхашка латта керттера декхар — мехкдаьтта дакхара боарам лох ца болийтилга. Ишта цхьайола предприятеш а а районан пачхьалкхен планех лоархӀа ца еш, еррига промышленносто укх декхараш кхоачашдой а. ВӀаши тарьлла йиш йоацача цу шин оагӀонна тохкаж баш, наьсехк хаттара жоп далар дийхар тха корреспондента КПСС МагӀалбика горкома промышленно - транспортни отдела заведующега МАМИЛОВ Ӏисий Закречунга.

— Закре, мишта лоархӀаю района промышленность укх шерарча планех, фу аьлла йиш я цо укх шерара а ерригача пятилетка а декхараш кхоачашдара хьалхьелла?

Парте XXVI съездо, цул тӀехьагӀа хиннача КПСС ЦК Пленумаша промышленноста хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара тӀехьа социалистически яхье а баьнна, хьинар кхо ца деш къахьегаш ба районерча промышленноста болхлой. Цудухьа шоай балха тӀа цар дика аьттув а боал. Кердача къахьегама толамаща белгалдаьккхад цар МагӀалбике промышленноста лоархӀам болаш мехкдаьтта дакиха доладаь 50 шу дизар, ишта Сийдаь-боккхача Октябра цӀей.

БӀарчча хьанийцача районерча промышленносто 102 процент кхоачашъяьй укх шера цхьайтта бетта продукци маьхалъяккхара план, кхо процент лакхъеннай къахьегама овсарле. ПланагӀа лаьрхӀачул кӀезиг-дукха лохдаьд арахецача продукцега дӀадодар. Планал совгӀа йиъ эзар тонн гаргга мехкдаьтта даьккхад, 16 эзар тонн гаьах доаккха бензин деннад, 26 миллион кубометр цӀенъя газ еннай, цхьа эзар совгӀа метр бурув техад.

Шу йистедоала ха гаргга ме кхоача дукхагӀа хул пятилетка кхоалагӀча шера декхараш ханал хьалха кхоачаш а даь, хьатӀадоагӀача шера чотагӀа болх беш йола коллективаш. Царех я районера йиъ предприяти, 47 бригаден цехи, ишта уж декхараш кхоачашдаьрашта юкъе ва 370 болхло.

Яхье хьалхалатташ, хьабоагӀа газ чакхйоахараш, мехкдаьтта доахараш, бурувдеттараш, МагӀалбикерча геофизически экспедици, «Чечингремстрой» треста РСУ, МагӀалбикерча технологически транспорта управлене, кхыйолча предприятей болхлой.

КПСС горкомо цахаддаш тӀахьожам лоаттабу промышленни предприятей балха, коллективашта хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тӀаберзабу юкхьанцарча парторганизацей болх, хӀара бетта къоастаду планаши социалистически декхараш кхоачашдеш карагӀдаьннар, кхоачаш ца дулуш дисар, белгалдоах цун бахьанаш. Йолаш йолча торонех бизагӀа пайда эцара наьхаш. Ше къаьстта штаб я горкоме цу дешашка хьожаш.

Закре, лоархӀайой районна промышленность тӀехьебусараш боацаш болх вӀаштӀехьбаккхара тӀаийцачи социалистически декхарех?

Белгалдаккханза дергдац промышленноста балха дикача къахьегама толамаща цхьана цӀенхаштта кхоачамбоацараш а долга. Хала хете а городской партийни организацена мегадац еррига предприятеша цоашта хьалхашка оттадаь декхараш дизаь кхоачашделга вӀаштӀехьдаккха. Районерча предприятешта юкъе планагӀа дола шоай декхараш кхоачаш дац кирпичаш еча заводо, наьвкъаш тоадечеи дехкачен управлене, «Чечингсельстрой» треста МагӀалбикерча хозрасчетни участко, районерча бувзама конторо.

БӀарчча хьанийцача планаш кхоачаш а еш царна чудоагӀа цхьадолча хьокхамий планаш кхоачаш ца еш а цхьайола коллективаш. Царех я ОРС, райпо, горбыткомбинат, кхыйраш. Цар а кхоачашдац «ТӀехьабусараш боацаш болх бара» боламах дола социалистически декхараш.

ТӀехьаюсача коллективай кулгалхой, юккъанцарча партийни организацей секретарий отчеташ йийцай КПСС МагӀалбика горкома бюро паседане. Царгара цӀенхаштта хьадийхад йолаш йолча торонех пайда а эцаш болх тоабелга, пачхьалкхен планаш йизза кхоачашъелга. Белгалдаьхад чакхдаха деза гӀулакхаш а.

БӀаьрчча хьанийцача районерча промышленноста балха толамаша тешаду ер шу дикача хьокхамашца чакхдоаккхаргхиларах. Оаха лерхӀачох, укх шера планагӀа йола промышленни продукци маьхалъяккхара декхараш 25-ча декабре кхоачашдо а. шера планал совгӀа 350 эзар сома маьха продукци маьхалъяккха а могаргда районерча промышленни предприятешта. ПланагӀа лаьрхӀачул ши процент лакхагӀа хургья къахьегама овсарле, дикка кӀезигагӀа хургда арахецача продукцега дӀадодар. Совхкарчул пхи процент лакхлургда бахача наха эша гӀулакхаш делга, ялх процент дукхагӀа йохаргъл тайп-тайпара наха эша хӀамаш.

Тахана хьалашка хьалкарча аргӀана латт берригача балха тӀа арахецача продукци дикала оагӀонаш. Цу керттерча лостамах промышленни предприятешка дечох дувца далар Ӏа, Закре.

КПСС ЦК XXVI съездо, къаьстта КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.), июньски (1983 ш.) Пленумаша мехка къахьегамхошта хьалхашка оттадаь керттера декхар да — берригача балха дикал белгтала лакхъелга. Эггара хьалха из доагӀа мехка берригача боахама лард йолча промышленноста, цун предприятей балха, цар арахецача продукцена. Парте документаш тӀа белгалдаьхад из декхар кхоачашдара наькъаш а. Уж да балха а къахьегама дисциплина чӀоагӀъелга, цахаддаш керда техника а технологи в балха юкъехувларца къахьегама овсарле лакхъелга, дӀадодар кӀезигагӀа долаши дикал лакха йолаши арахеца продукци хилийтар Ӏалашделга.

Хьабеча берригача балха, арахецача продукце дикал, къахьегама овсарле лакхъяра, кердагӀйола техника а технологи а балха юкъейоалаяра, хӀара коллективе къахьегам дикагӀа вӀаштӀехьбаккхара, йолаш йолча торонех бизагӀа пайда эцара денаш массе а хана юкхьанцарча партийни, профсоюзни, комсомольски организацей, предприятей кулгалхой, еррига городской партийни организаце балха керттера моттиг дӀалоацаш да укх тӀехьарча хана. Цо ковкъостал ду балха уж оагӀонаш дикна тоае.

Районера къахьегамхой дукха латкъаш бар маьхк ечен минеральни хий «Ачалуйн» арахецачея заводий продукцена. Шин-кхаь тайпара мара яцар маьхк еча заводо арахеца хӀамаш, гаькезита йолаш хулар минеральни хий, ханнахьа тикашка маьхки хийн дӀа ца хьош моттигаш а ийнсдора каст-каста.

Цу шин завода болх кӀоаргга тохкаш хилар тха отдел. Массе а оагӀорахьа кийчо а яь коллективай гобранеш йир. Цига дийцар цар балхара кхоачамбоацараш тӀалатташ, берригаш дага а боалаш белгалдаьхар уж дӀадахара, болх тоабара дола наькъаш. Минеральни хий арахецача завода кулгалхой хийцар.

ХӀанззехьа гуш да цу балхах даьнна беркат. Пхеялх тайпара маьхки нагий хӀамаши арахец маьхк еча заводо. Дикка товеннай хьаеча маьхка а арахецача минеральни хий а динал. КӀезигагӀа хул хӀанз наьха латкъамаш а.

ДиъллагӀа шу да Ачалкхерча минеральни хий арахецача завода реконструкци еш латта. Из чакхъяьлча цхьан ахаззен дукхагӀа продукци арахеца торо хургьяр цун. Из болх чӀоагӀа ледара лелабу «Севкавпищеремстроймонтаж» треста РСУ гӀишлонхоша. ПланагӀа соахка хьалъяь а яьша болх бе йолалла езаш хиина керда цех укх шера а йисте ца йоалаш йисай. Цу деша дукхагӀа йоахо е йоагӀар вай республикерча пхачан промышленноста министерствас.

Ховш ма хилара, МагӀалбика боахаме 90 процент дӀалоацаш я мехкдаьтта дахкарца ювзаенна йола промышленность. Мела тӀоанашкара мехкдаьтта кхоачадалар бахьан долаш, чӀоагӀа лохбеннаб районе мехкдаьтта дакхара боарам укх тӀехьарча хана. Кхы дӀахо мехкдаьтта доаккхилга лох ца долийтилга — ишта да районерча бурувдеттараштен мехкдаьтта доахараштен хьалхашка оттадаь керттера декхар. ХӀара шера, хӀара бетта пачхьалкхен планаш кхоачашъеш, социалистически яхье хьалха латташ хьабоагӀе а, укх тӀехьарча шерашка из керттера декхар кхоачашде мегадац царна.

Ховш да МагӀалбике мехкдаьтта дакхара боарам лох ца балийтарен дӀахо йодача хана белггала из лакхбарен наькъаш а. Уж да — туха кӀалхарча юра тӀоанашка бурув тохилга, мехкдаьтта доалла керда моттигаш лохилга, валанжинен туха тӀерча юран тӀоананка бурув теха сероводород доалла мехкдаьтта гучадьнна дӀакъайла латта скважинаш болх бе йолайолийтилга, тахан йолаш йолча мехкдаьтта скважинех дикагӀа пайда эцилга.

Царна юкъе эггара лоархӀамегӀа да туха кӀалхарча юра тӀоанашка бурув тохилга. Геологаша лерхӀачох цу тӀоанашна Ӏалаьмате дукха углеводорода бийдал я. Итт совгӀа шу даьннад бурув тохаш МагӀалбикера лаьттан чӀенаш техкараш цу тӀоананашка кхача гӀерта. Тахханалца из цар вӀаштӀехьа а даьнадац.

ВорхӀ скважина яр туха кӀалхара мехкдаьтта гучадаккхара бурув тохаш. Царех из декхар кхоачашдара эггара гаргагӀа яр Ачалкхен-Карабулака майдан тӀара 170-гӀа скважина я. 5800 метр кӀоарга бурув техадар цу скважине. Дикка туха тӀоанашка ӀочукӀоарг а луш. Цу ханна талха болабелар цу скважинера болх. Турбах дӀа а даьнна кӀоаргта скважине чудиссадар бурув тоха оста. ТӀаккха из хьдаккха гӀертача хана оста хьалацара йола инструмент йоала турба а скважинана чухийтар бурувдеттараша. Дукха ха яллехьа из юкъ хьалаьца хьалъяккха вӀаштӀехьдаьннад цар. ВӀаштӀехьдаьннадецаре? Бурув тохаш дукха хӀана ца эшшаш ялх километр кӀоаргъя скважина дӀакъовла езаш хулар.

Хьалхашка латтача декхара бехктохкам бурувдеттараша бизза кхета ца белга, из кхета а беш дисциплина чӀоагӀа йолаш хӀара бурувдеттар хилча мехкдаьтта лехарашта хьалхашка латта керттера декхар кхоачашдара дукхадар цар шоаш де йиш йолга гойташ да из масал. ХӀаьта цу тайпара моттигаш цар балха кхы а я.

Туха кӀалхарча юра тӀоанашка бурув тохилга вай мекха меттел, дерригача дунен тӀа а эггара хьалха МагӀалбике дӀадоладаь дӀахьош, пхьаннахьа хьалххехьа Ӏоаь опыт йоацаш, Ӏилман - тохкама учреждениешкара дукхагӀа новкъостал эшаш, цудухьа Ӏалаьмате чоалханен ниэнгъален гӀулакх долга ховш да. Цунга хьежжа лакха хила беза бурувдеттарий бехктохкам а.

Тахханалца эсала лел бурув деттарашта хьалхашка латта шоллагӀа декхар — сов дукха кӀоарга доацача тӀоананашка мехкдаьтта доалла керда майдаш лохилга кхоачашделга а. ХӀаьта из бурувдеттараша шоай болх дикагӀа вӀаштӀехьбаккхарах тийша а да дукхагӀча даьтье.

Мехкдаьтта дакхара боарам лох ца балийтара шоллагӀа торо я дӀакъайла латта сероводороди скважинаш балха юкъейоалаелга, лакхе белгал ма даккхара. Цу тайпара ялх скважина я районе. Тохкам беш болх бе йолайлийтача 916-ча скважина хьахьекхар, цо хӀара дийнахьен буси 100 тонн мехкдаьтта дала йиш йолга. Нагахьа санна уж еррига скважинаш болх беш хилча 400 — 500 тонн дукхагӀа хургдар хӀара дийнахьа доаккха мехкдаьтта.

Уж скважинаш болх бе йолаялийтара районе хьал а яь болх бе йолаеннай мехкдаьттах саьнгал хьакъоастадеш йола моттиг. ХӀаьта газах сероводород дӀакъовстадаран саьнгал даккхаран йола блок йоацаш я. Из ца хилча цу скважинашкара мехкдаьтта дакиха йиш хилац. ХӀана аьлча, сероводород доагадича а кхераме да бахача наха. Из блок хьалъяра дош дукхаза уттадаьд «Грознефть» объединене а «Грознефтегаз» НГДУ а кулгалхошта хьалхашка. Цхьабакъда, тахханалца цу гӀуланка новкъостал деш бац уж. ХӀаьта НГДУ «Малгобекнефть» из блок хьалъе низ дӀа а кхачац.

Дерригa а МагӀалбикерча мехкдаьтта доахарех тийша да йолаш йолча скважинах, къаьстта насоснчарех, бизза пайда эцилга. Керда геолого - технически гӀулакхаш юкъедоаладеш цу хьакъехьа мехкдаьттахошта дукхадараш карагӀдаьннадале а, къаьнача скважинай фондах цар бизза пайда эц ала йиш яц. Тайп-тайпара дӀакъайланех промыслашка болх ца беш хул 25—30 скважина, хӀара дийнахьа хьа ца доаккхаш дус дунхха тоннаш хула мехкдаьтта. Лоха я капитально а лаьттан кӀалха а скважинаш тоаяра бахкий дикал. Цудухьа геттара кӀезига я тоае ца езаш скважинаша болх бу ха. Цу кхоачамбоацарий бахьан — мехкдаьтта доахарий балха дисциплина лоха хилар, хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашдара бехктохкам бокъонца ккета ца белга да.

Эггара хьалха бурувдеттарехи, шоллагӀа мехкдаьтта доахарехи тийша да районе доаккхача мехкдаьтта боарам лох ца болийтилга а дӀахо йодача хана из лакхбелга а.

Тахханалца цар из вӀаштӀехьа а далац, хӀара бетта, хӀара шера пачхьалкхен планаш кхоачашъешехьа а.

Грозненски технологически транспорта Управлене дика вовз слесарь Беляев Николай Петрович. Цо тоаль автомашинаш тешаме болх беша хьоазам ца беш хул. ХӀара дийнахьа 130—140 процент кхоачашъю дикагӀолча слесара шийн производ- [redacted]

СУРТА ТӀА: слесарь Н. П. Беляев.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Назрановски трикотажни фабрике хӀамаш тега мотористка Олигова Ӏайшет йовз балхах дика кхетам хиларах тарра. ХӀара сменни норма 120 — 130 процент кхоачашъю хьалхалаттача производственникас.

Коллективе Ӏайшета сий ду из хьехача хиларах а. Дукха ба фабрике цо балха гонзал йиза карерзайта боле кагирхой.

СУРТА ТӀА: хӀамаш тега мотористка Олигова Ӏайшет.

З. БАТЧАЕВА сурт.

НАЬХА ЙОАКХО ЕШ

1 декабре дена халкъа эшача цхьадолча товарий пачхьалкхен рознични махкаш лохдара хьакъехьа Нохч - ГӀалгӀай Пачхьалкхен маьхашта йолча комитета председатела Л. Д. Магомадова аьлар:

— Вай парти а пачхьалкхе а даим хиннай наха эшарашка хьожаш, цар вахар, быт ма хулла дикагӀа хилийта гӀерташ. Маьхаш лохдаларо вай республикерча наха дикка гӀо-новкъостал дергда шоай цӀен че, цӀагӀара хьал-торо кхы тӀа а тоаде.

Из ишта да а да. Со вода Грознерча Победа цӀергӀча проспекте йоаллача универмаге. КӀувсий изделеш йохкача отделе чуйнна болх беш ба продавецаш С. Эйбован Д. Пастухован. Дукха нах гулбеннаб хоача, бӀарг хьоасташ сийрда сурташ долча кӀувсашка хьажа, эца. Дикоа Ӏодаьннад царна тӀера маьхаш, из кхетадеш бар тхьа цу баьхка нах а. Масала, 2,8x2 метр болча кӀувсах 672 сом даьхкха дале, хӀанз цун мах 616 сом ба, 1,9x1,5 метр болча паласах 64 сом 40 кепиги даьхкха дале, хӀанз 39 сом мара даккхац.

ХӀаьта ше йица кӀувс дӀахьоарчабеш йоаллача кхалсагаца къамаьл хилар са.

— Со Андриенко Ефросинья Федоровна я, болх беш я «Геофизика» яхача объединене планови отдела начальник йолаш. Тхо хӀанз мараца цхьана Ӏеш да, бераш — шин воӀ дийша а ваьнна шоаш къаьстта вахаш ва. Тха цӀагӀа я телевизор, холодильник, барзкъаш дутта машина, мебель, кхы мел эшар. КӀувсаш а да тха, бакъда, ер кӀувс оаха еш къона дезал хиа а хинна вахха Ӏохайнача тхоай эӀамагӀволча воӀа.

Цу тайпара уйла йолаш яр № 11 йолча берий яслешка болх беш йола Корецкова Галина а.

— Ийс шу мара дац со маьре яха, бакъда цу юкъа къоначa дезала цӀагӀа мел эшар Ӏалашде вӀаштӀехьдаьннад тха. Пачхьалкхено квартира еннай тхона хӀанз. Ишта 630 сом а дена кӀувс эца доахк тхо. Халкъа эшача цхьадолча товараш тӀара маьхаш Ӏодахаро цӀаькха а дика хьагойт вай пачхьалкхено наьха хьашташ кхоачашдара йоакхо елга.

Нийса аьнна деша да Корецковас аьнараш. Йоакхо елга деций ер масалаш: «Апшерон», «Снежинка», «Памир» яхача холодильникий маьхаш 50 сома лохденнад, «Вега» холодильникак 40 сом чухьнахьа да; «Березка» - 202» яхача бос болча телевизора тӀера 125 сом Ӏодаьккхад, «Электрон-736» яхачоа а ишта лохбаьб мах, уж масалаш-м кхы а доаладе йиш я.

С. АРЧАКОВ.

Идеологически къовсама фронташка

АНТИСОВЕТИЗМ ХЬАЛХЬЕЕРАШ

Росcе социалистически революци котьъьнначул тӀехьагӀа дӀахача харо къьгга хьахьокх коммунистически болама, дерригача прогрессивни низашта империализмо духьала лоаттабеча къовсаме антисоветизмах пайда эцаш хилар. Антисоциалистически кампанех гӀар-тата а айдий, тайп - тайпарча лостамегӀа йола ревизи чӀоагӀъяра тӀадерзадаь гӀулакхаш чакхдоах.

Социализмана карагӀдаьнараш кийча дахи а гӀерташ, социалистически перспектива а социалистически идеалаш а воча оагӀорахьа хьахьокха, уж наха гоамъе, коммунистически болама идейни лард йохае гӀерт империалистически гӀозараш. Из дар духьа тайп - тайпара провокацеш лелаю цо, оалаш, аьлдиташ дуьш. ХӀана Вашингтоно чакхйоахача милитаристски политика, коммунизмана духьала цо дӀахайкальча «крестови похода» цхьа дакъа да из. ХӀанад а хац, бакъда, из деча хана дицдойт хьалхагӀа цу тайпарча «походех» кьахинар.

Исторически опыт теркал ца яр, авантюризмана тӀера хилар, керттера дар из лархӀар — из я капиталистически общества геттара аьрдехьарча гӀозараш лелаеча хӀанзарча антикоммунизма а антисоветизма а керттера бахкало. Цунца цхьана, цу практико хьахьокх антисоветчикий интеллектуальни потенциала кризис хилар, хӀана аьлча «ткхо» аьнна хетача «крестоносций» идеяй кхы тайпа арсенал яц. Ма дарра аьлча из ца хиларах лаьцаб низа конфронтацена тӀаберзабаь ниитъ а.

80-ча шерашкара антисоветизм хьахинай социализмата «демонологически» хьисапехьежара дрожжаш гӀа, хӀаьта из леладеш хьабоагӀа реакционераш. Цу тайпара хӀама Малхбузехьа шерра дӀадаржара гӀо дир 70-га шерашка буржуазин идеологе къьгта хьахиннача укх тайпарча факторашa: неоконсерватизм дегӀаяро а кхохкам кӀаьдбара духьала къовсам лоаттабаро а. Ший кризис дӀаикха, кхохкам кӀаьдбалара хьалашка реальни социализм тӀехьашна яккха капиталистически обществана ца мегар бахьан, михьарбаьнача антикоммунистaшa хетачох, дар СССР-па йоагӀача бесса чӀоагӀа политика ца лелаяр, долче, психологически тӀом хьинаре бе безар, гераӀоаделга алсамданкха дезар. Уж тайпа уйла йолча теоретикаша хӀанзарча дуьнен чоалхане еррига вӀашдухьленаш: «ткхо» (дика мел дар) — «уж» (во мел дар) яхача бакальни антитезизагӀа къестайора. «Уж», вешта аьлча, СССР а советски коммунисташ а капитализмах мел доаллача вочун, эйлий бехке ба.

Цу тайпара логика дукха хӀама ца ховча, истори во ховча, социалистически а капиталистически а системаша мишта болх бу ведала ховча наха лаьрхӀа хилар кхетаде хала дац. Вешта аьлча, Советски Союзах вӀалла доацаш дола хӀамаш дувцилга Малхбузехьа оамал а хинна дӀаэттад. Наха воздействи яра боарам боацаш торонаш йолча массови коммуникаце средствашa (дуьнен тӀарча информацех 90 процент яр тех АП, ЮПИ, Рейтер, Франс Пресс яхача йоккхагӀа йолча малхбузен информационни агентствашa) а леладу уж гӀулакхаш. Керттерча даькъе «советологегӀа» специализаци еш йолча дукхача Ӏилмани дешарен учреждений декхар, кхыйола социальни порядок йолча мехнех баьдар дувцилга да аьнна хеталу, хӀаьта цар леладер кхыча тайпара да.

Масал доаладар духьа хьаацаргья вай дукха ха йоацаш араийца а шерра реклама яь а «Россехи Советски Союзахи йола кембриджски энциклопеди». Дукхача наха лаьрхӀача, чӀоагӀа иллюстраци яьча цу справочника тӀа советски истора керттерча событешта геттара харцахьча оагӀорахьа интерпретаци ю.

Дунен шоллагӀча тӀом тӀа 20 миллион саг вийнача советски халкъа сий доаде гӀерташ хӀама да «Кембриджски энциклопеде» тӀа Советски Эскаро гитлеровски вермахт йохаяра бахьанех дувцаш дар. Советско - германски фронте тӀема ховдам беш хиннар Гитлера «гӀалаташ», 1941—42 шерашкарча геттара шийлача Ӏай орсий «аьттув балар» да, йоах цу тӀа.

Цу тайпара истори хьахьокхилга деш да СССР-е сага бокъонаш «телхаярах» фаьлг санна йола антисоветски пропагандистски кампанеш Малхбузехьа бахача наха дикагӀа тӀаэцаргйолаш чакхъяхара. Цу тайпара йола еррига кампанеш цхьа хьисап долаш я: капиталистически обществах доахаш дола гӀулакхаш социализмана дӀатӀадахка гӀерт. СССР-е а доацаш, дегӀадьхкача капиталистически мехкашка да 30 миллион сагал латт эшар (профсоюзаша яхачох, уж 35 миллион сагва). СССР-е а доацаш, США, кхыча капиталистически мехкашка кӀезигду социальни хьашташ Ӏалашдара дӀаухийта рузнъя. ХӀаьта СССР-е ах бӀаь шу хьалха цӀендаь дӀадаьккхад хьабе болх ца хилар. ХӀаьта СССР-е цу лана деш геттара кӀезига мах боаких квартирах — юкъерча боахлой дезала бетта йолча бюджетах кхаь процентал соагӀа боацаш; мах боацаш ду массе а тайпа медицински гӀулакх, хӀаьта молхай мах Малхбузехьарчул дукхал а лохагӀа ба. Цунца дувзаденна дагадохийттача сов хургдац укх тайпара хӀама: торговлех, дегӀавахарах йолча (ЮНКТАД) ООН Конференце вахара динал къоастаеш VII Дерригдунен социологически конгресса дӀачуеннача керттерча категорешта кивъе хьалхарча аргӀан латт хьабе болх хилар, унахцӀено лораяр, образовани алар, садоӀилга вӀаштӀехьдаккхар. ХӀаьта цу массе а хӀаманга диллача — цар хьагойт сага керттера бокъонаш — реальни социализм капитализмал тӀех йолла.

Кхетадеш ма хиллар, уж хӀамаш вӀаши кийсдара тӀера бац антисоветизма теоретикаш. Хьахулаш дар парадоксальни хӀама да: СССР-ах йола объективни знанеш Малхбулене ца хилара мукӀрал а деш, НАТО цхьадолча мехкий правительствени сфераш антисоветски пропагандистски кампанеех дӀаеттаду.

Дукха да йоацаш Гарвардски университета (США) социологий группа Ӏомайир укх тӀехьарча 30 шера «Нью-Йорк таймс» яхача газета тӀа Советски Союзах лаьца кепатеха материалаш, хӀаьта царех 87 процент яраш тӀа дувцар цӀена оап хилар белгал а даьннир.

Юрий ИГРИЦКИЙ, исторически Ӏилмай кандидат.

(АПН).

Социалистически доттагӀле

СЭВ МЕХКАША ЦХЬАНА КЪЕСТАЮ ОБРАЗОВАНЕ ПРОБЛЕМАШ

Дуккхал промышленни объекташ цхьана хьалъяр, производствана специализаци кооперировани яр чулаьца Ӏац социалистически экономически интеграци, цо чулоац ишта информаци хувцар, образованена прогнозировани ярей кадраш кийчъярей опыт дӀа-юха ялар. Из цхьатарра доагӀаш да лакхерча а юкъерча а образоване школана.

Образоване сфере цхьана гӀулакхаш леладар, вешта, моллагӀча кхыча сфере а санна, хетараш цхьатарра хилара а де лерхӀараши декхараши кийъара хилара а кӀийлен тӀа латт. Чакхдоах из геттара духь-духьача формаех: хьалха латта опыт юкъера ерзаяраи вахара юкъеяхьараи низаш цхьана тӀаахийтарца а, Ӏилман тохкамаш цхьан дарца а, преподавателаш кийчбар эргадаьхна тоадарца а, дешара-материальни базана модернизаци ярца а. Цу тайпара цхьан гӀулакхаш леладар планагӀа а эффективно а чакхдоахаш латта ткъо шу гаргга да.

1966 шера дена лакхарча образоване министрий совещани оалача диллара органа тӀадилла да, масала, лакхарча образоване проблемаш ювцар. Совещане болх беча органаша — экспертий группаши — координаци ю хьаьдача проблемех дуьхь-духьача мехкий специалисташа деча балхашта. Хьаьй регионально - юкъара проблемаш лелаеш йола Ӏилма - тохкама институташ: СССР лакхерча школа проблемашта йола НИИ, ГДР — лакхерча образоване Институт. Польше — технически прогрессен лакхерча образованен Ӏилман политика Институт, Венгре — лакхерча образоване педагогика Центр.

Хан-ханнахьа ю (1975 шера дена) социалистически мехкий просвещене министрий конференцеш а. Цига, кхетадеш да, ювц ишта эггара лоархӀамегӀа йола проблемаш. Дерригача мехкашка лехаш латт школа хано дӀадехарашта эггара дикагӀа тӀатовжаергйола балха методаши формаши. Ишта, хӀанзе а традици а хинна дӀаэттад педагогий - историкий вӀашагӀкхетараш. Цига ювц историе школьни учебникаш хьадарен вӀашй, нийса деш царна, анализ ярен Ӏилман проблемаш, историе хьехархой кийчбара хӀанзара боарами перспективаш. Историкаша дукхача шерашка цхьана гӀулакхаш леладара практико йиш хилийтай тӀехьарча шерашка доагӀаш дола учебникаш хувцаш вӀаши дӀа-юха тела, цхьалне шоллагӀчарна а еш вӀаши рецензировани е, историе къаьст-къаьста йоакъаши курсаши ювцаш специалистий дискуссеш е, къовсамеча дешаех мишта яздe деза дувца, цу деший хьакъехьа — позицеш йовза, в. кх. дӀ.

ЧӀоагӀа теркам тӀаухийт вӀаши партнерски бувзамаш уттадаьча педагогически вузаша цхьан деча балхашта координаци яра. Цар чулоац хьехархой квалификаци лакхъярен кагирхошта профессиональни ориентаци ярен проблемаш. Балха практикана юкъедихад хантанахьа цу вузий ректорий совещанеш яр.

ХӀара мехко Ӏоаьча опытах пайда ийбу вокх мехкашка. Масала, бераш 6 шу даьлча деша ахийтара даькъера тахалара советски проблема къоастаергья XIX бӀаьшере еньелча дена ялх шу даьнна бераш деша ахийтара традици а хинна дӀаэттача Венгре, ГДР, Чехословаке, Куба опыт масса а оагӀора яйза а яйза. Венгре, масала, школе дахара бераш кийчде болалу цар пхи шу доалаше. Из болх бу берий бешамашка е школашка вӀашагӀъехкача лаьрхӀача курсашка.

Геттара яра а дискуссионни а эттай вай мехка пхи балха ди долча дешара кӀирага доалара проблема. Из дош ира хилар кхетадеш да: даьнен новнцен кӀирагӀа пхе дийнахьа бу болх, бераша ялх дийнахьа деш. Ишта, масала, пхе дийнахьарча графикагӀа толаме болх беш йолча Чехословаке школай дешара планаш хоа йовзаро хьахьокх, из хӀана гурахьа, Ӏай, бӀаьсти, аьхки хулаш йола каникулаш лоацагӀа хиларо, чехословацки педагогашта хета а доагӀаш хетачох, хӀамма а толхаяц кӀирагӀа шин дийнахьа салоӀаш долча берий упахцӀено.

Болгарски преподавателаша шоай аргӀана дӀаэц хӀанз 15 шу хьалха дена юккъьанцарча школашка берашка дийъ шера а ца де шийтаж кхаь шера дешийташ йолча советски школай опыт.

ЛоархӀаме хеташ да специалистий низаш юкъарча образоване школаш дегӀайоалаяра хьахецача средствах оптимально пайда эцара проблема-къоастаяра вӀашагӀтохар а. НТР ялаьнегӀа дерригача мехкашка чӀоагӀа хувцалуш я хӀанз педагогически технологи: школаш юзаш латт дешар хьехара эшача технически средствах, профессиональни ориентаци яра хьаю хӀанзарча ханара оборудовани, машинаш, тренажераш а йолаш йола мастерскеши цехаши. ДегӀаухаш латт кино, телевидени, духь-духьа проекционни оаза воспроизведени ю аппаратура юкъейоалаелга. Дуккхал вайцига отталъй знанешта тӀахьожам лоаттабеча устройство эзар вариант. Информационни, тӀахьожам лоаттабеча, дешар хьехача средствашна дӀахийтай Ӏалаьмате йоккхий средствах. Цу тайпара да кхыча мехкашка латта сурт а. Кхетадеш да, дублировани ца хилийтара «знаней индустри» вӀашагӀа ца техача яргйоацаш да гӀулакх. Таххане долаш дола хӀама да цу тайпара цхьана гӀулакхаш леладар: дукхача мехкашка дика тӀаийца да Чехословаке хьадаь лингафонни кабинеташи химически лабораторешии.

Цунах тара проблема я школай здание оптимальни вариант хьаяр. СЭВ чудоагӀача дерригача мехкашка уттаеш я 2000 шерага кхачалца йолча хана лаьрхӀа халкъа боахам дегӀаахара генеральни планаш, цар тӀа йоагӀаш йола моттиг хьожаяь школаш хьалъяра. Шеко яц, низаш вӀашагӀтохаро лаккхъергья дӀаухийтача средствай эффективность проектироване дагӀа тӀа санна, ишта керда школьни объекташ хьалъеш а.

Кхы кӀезигагӀа лоархӀам болаш дац духь-духьача пачхьалкхений школаша дезалаща барта йолаш, предприятешцен общественни организацешцен контакт йолаш беча балха опыт йовзар. Е, ард-вай, мотт Ӏомабаре проблема.

ХӀара шера зоараш бола туристаш - преподавателаш ухьйт СССР духь-духьача мехкий школашкен вузашкен итташ эзараш болча дешархоштен студенташтен эрсий мотт хьеха. Цунца дувзаденна баькъахьа хургда аьнна хетт, хьадача профилах бола специалисташ кийчбеча къахьегам кхы а нийсагӀа бийгьача. Масала, эрсий мотт хьехаш бола хьехархой кийчбелга а юханийчбелга а советски вузашка дайтача, немецки бар — ГДР, венгре бар — Венгре в. кх. дӀ. Кхетадеш да, Ӏомабеш бола мотт бувцача наха юкъе хилара торо хулийтаргья цу халкъа истори, традицеш, дай Ӏаьдалаш дика довза, хӀаьта ишта, шеко яц, тӀехьагӀа шоай мехкашкарча кагирхошта хьехаргбола мотт дика Ӏомабе.

Владимир МЯСНИКОВ, экономически Ӏилмай кандидат.

(АПН).

Бегаш бе йоалл хьо?

— Товсари, — кефир эца тина тIа йоагIий хьо? — хьттар Жамсаре.

— Шушашкаръяр йий из?

— Фу бе я из, моллагIа яле а кефир хилча, — аьлар Жамсаре.

— Пакеташкара яр яле сона-м эшац из.

— Цецъьвнна цуьна бIара а хьежа, бегаш бе-м яллац хьо? — аьлар Жамсаре.

— Тина тIа кефир я яхаш Грознески молкомбинатера хьаена пакеташ льсса е ахаш мара ца хуландаь да аз дуццар, — жоп делар вожо.

Цо дувцачох дукха тешаш а йоацаш, тина тIа ихар Жамсари.

— Кефир йий вайга? — хетт цо.

— Шортта я. 250 грамм чуйоаш йолча пакеташкаръяр, — жоп делар продавецаша.

— Итт пакет ял сона.

Хьакховдайир итт пакет.

— Ахаш льсса ма йий ахкарех, фуд ер? — хетт йIдархочо продавецашка.

— Оаха меннай-м мотташ хьона из. Молкомбинатера хьаенача бесса йола пакеташ я оаха хьона дIаеккараш, цар чу мел кефир я тхона-м хац, — жоп делар продавецаша.

Из гIуланх техкар Жамсаре. Кефир пакеташка кIезига хилара бехке продавецаш а боацаш, молкомбината болхлой болга гучадаьлар цуна. Воча каьхатах хьаль пакеташ кефир е шура чу а йолаш тхьо сахьатага хкачалца йолча хана комбинате дIаоттаь лоаттаю. Цу юкъа клей а хьекха яь пакеташ хьайоаста а луш кефир е шура Iоух. Укх шера 31 октябре госторгинспеце болхлоша брак йир 1109 килограмм иштта йолча кефира. Предприятена а пачхахьалкхенна а доккха зе ма дий из. Малав из зе тахха дезар? Шурий промышленноста объединене кулгалхошка хьттача ховргда-их.

Брак яр — пачхахьалкхенна зе дар, цкъа баь болх шозлагIа а беш, дукхагIа къахьегам дIабахийта безаш хилар. Уж санна дола гIулакхаш наст-наста нийслу Нохч - ГIалгIай АССР моттигерча промышленноста министерствана чуйоагIача „художественни промыслай производственни объединене Дуба-Юртовски художественни керамика фабрике а. Цига хьеш йола еррига продукци торговле дIа ца йохьийташ соцайир дукха ха йоацаш госторгинспеце товарий дикалга хьожача болхлоша. Царех яр «Зура» лха 64 вазен «Зезаг» яха 90 вазен. Царех хIараир къаьст-къаьстача коробке чуйолла езаш я, хIаьта фабрика коллективо бархIнегара 30-нега кхаччалца яраш вIашагIа е техе дIаккхьийт. Сувенирни изделеш цхьаннкха дича а торговле иштта дIаккхаьийта йиш йолаш яц. Цул совгIа, «Тюльпан» яхача кофейни сервиза 17 комплект а торговле дIа ца йохьийташ сацайир. Из дир чIоагIъяча образецех - эталонех уж хьа ца ярахи харцахьа маркировка ярахи. ТIаьккха бехке бий фабрике арахеца художественни керамика изделеш во я яхаш летвъаш бола кийдархой?

В. КОСТОЕВ.

Киловаьд мигга лелаергьа токаца?

— Из «гевзаль» шийх йолаш ва Грозне Краснознаменная улицагIа, № 24, йолча цIагIа вахаш вола Л. А. Батаев. Вешта, цо дарь-м башха гоазал эшаш хIама а дац. Ший цIагIа хьачудоагIача тоьа сарьгех счетчикаца а йоацаш, сварочни трансформаторах дIа а хетта, сварка еш ваьллав.

— Iа леладер фуд? — цецбаьннаб электрически сетий контролераш.

— КоашаIарашта сварка еш ва! Уж йоацаш, ков дийлла ваха-м яхац еш сога? Тока низ боззац шоана, — ший аргIа цецваьлар Л. А. Батаев. Цо-м хьайраш кхестаю, станокашка болх байт, яхаш ше хIамах кхеташ вола дIалайта волавелар Батаев...

КЪОАЛ ГАЬНА ДАЛАНЗАР

Цунца яхье ваьлча санна вар Старая Сунжа яхача поселке Зеленая улицагIа, № 23 йолча цIагIа вахаш вола А. Аушев. Из а воаллар ток лечкъаеш. Бакъда, букъ бизза гIод тахха-м дийзар. ТIаккха даьлеих айъелар, корта лазабеьлар. Шай-кай кисаре Iойилла езаш хилча хулаш хургда-их ва санна хIама а...

— Хьо мах санна дIаккха вахаргволай вац е ваха ховргдолаш вац, яхаш сесага вуташ вацар Грознерча Цимлянски улицагIа, № 132 йолча цIагIа вахаш вола Х. Вахаев.

— Сона хьехар де йоал хьо, фу де деза аз? — хьттар цо сесагага.

— Де дезар хьона хьайна ховргда, Iа нахага бIарг лоьхе, цар фу леладу хьожe.

— Наха дер ду аз а, хьаьнала къахьег, коа-карта тоха дезача кулг тох, сай дезал дика хьалхебе гIерт, — аьлар мара.

— ХIанз хьо-м йоархIашта юкъе гIолла чуводаш ма латтай, даьра валлац хьайга дIадувцачох кхета-м, — аьлар сесага. Стари Сунже вахача Аушевга хьажал хьо, тIаккха ховргда хьона!

Сесага дукьала вала чхы низ ца кхачача мара хьайир Аушева яр санна йола аппарат. Хетаргахьа, цуьна хоаш хиннадац цуьна хиннар. Ток лечкъа е еш, сварочни балхаш де волавелар Х. Вахаев. ХIанз наха тара хулаш воагIа, яхаш цу гIулакха гIадъяхаяр сесаг. Бакъда, из гаьна даланзар. ГIод тахха эттача Аушева даьлсих айеннаяле, Х. Вахаева сесага бIаргашкара Iолега доладелар чоалиаш санна дола хи тIадамаш. ХIанз санна пайдана дар из!

Иштта гIод текхар Ленинградски переулкагIа № 15 йолча цIагIа вахача А. Хакимова а. Цо а лелаьйтеш сварочни аппарат? А. лелаьйц. Цо лаьцар кхынке нийсъбар. Счетчина тIа тох дIагIа а лустаргйоацаш, цо ший цIагIа, коа-карта хьаллала хиннай хIараир 150 ватт йола йиъ электролампа, дIаоттаь хиннай «Иней» яха холодильник, «Аврора» яха телевизор. Уж санна гIулакхаш леладарах 103 сом гIод такха дийзад Курганни улицагIа № 30 йолча цIагIа яхача А. К. Пакинай а.

Уж санна дола масалаш кхы а дукха доаладе йиш яр. Цхьабакъда, вай дахке бийцача къоал даьчарна хинначун уйла йича кхоачам ба аьнна хет тхона.

М. ФЕДЯНИН.

ТАРАЗ ХАЛХАДОАХ

ТIа-тIа дегIаухаш дола бахача наьха хьашташ шоай низ ма кхоачча дикагIа кховчанде гIерташ, царна культурно гIулакх де гIерташ ба торговле дукхагIола болхлой. Цхьабакъда, иштта уйлаш йоацараш а нийслу царна юкъе. Хьаэцаргья вай Ачхой-Мартанерча № 2 йолча тина заведующи Черхигова Нуржан. Ше коллектива кулгалхо хиларга хьежна, цийна карарча наха балха тIа хьокхам тела безарех я из. ХIаьта царна цо хьокхам телац ала гIертац тхо. Хьаьнала къахьегара даьнъе хьокхам ца теле а ийдархошкара хIамилг яккха-м Iомабу цо уж. Цхьан дийнахьа йоккхача сага итт килограмм тух дIакепаш йолча Нуржана, тараз тIа сихха тух Iатiа а тувсаш из халхадоахар. Ше сихагIа дIаяхийта гIерташ продавец я мотташ цуьна баркал яхаш яр йоккха саг. Тараза тIаьска тIа бIарг тIеотталезьа тIера хьаьцар продавеца дIахецаш дола товар.

Нуржана тараз халха хIана доах кхийттача йоккхача саго цIаьхка оэийтар тараз. Хьахийца тух эшадьдар ши бIаь грамм гарта, пул совгIа доагIачул дукхагIа цунгара дIайийцадар 40 кепиг.

Мичча бесса льикха а хIана яккха Iема саг ший бат дIахкеттална санац оал. Майрра царех я ала мегаргдолаш я Черхигова Нуржан а. Райисполкомо енна бокъо йоацашехьа а тина тIа хийцца доккаш дар «Лучистое», «Золотистое» яха чхьегIар. Циферблатии тараз пломба йоацаш дар. Дохкй бокъо йоацаш дола чхьагIар тина тIа миштта кхьчад? Цох дааьца а жоп дала мег райпо кулгалхоша.

Вамутерча № 19 йолча тина чу дукха товараш да телха а телха латташ бIалг бола шекар, шекар-песок, карамель лха конфеташ, рассольник, тайп-тайпара конфеташ, кхыдараш. Уж дерригаш а дохка бокъо йоацашехьа дохкаш яр тика заведующи Д. Бехаева.

Из тайна базар еш бар Ачхой-Мартан юртарча № 2 йолча гастронома продавецаш. Хьам а йоагIаш телха я сулугуни яха нахча, вар а тесса Iаьрженца латтар маргарин.

Хоши дац уж товараш сенга догдоахаш лоаттаду. Цхьабакъда, уж дIаяцачунга телха да аьнна хоам ца беш хийцца дIадоххаш-м да уж.

А. ТОВСУЛТАНОВ,
товарий дикалел торговлени йолча пачхахьалкхен инспеце Нохч-ГIалгIай республикански управлене начальника заместитель.

ТАКСИ ШИЙ ЙОЛАШ САННА

Цар беча балха цхьаккха тайпа тIаьхожам а боацаш, шоай лоIамагIа битабий-теш Грознерча маршрутни таксеш тIа болх беш бола водителаш? — яхаш хетт пассажираша. ХIаьта уж цхьа бахьан доацаш а дац. ДукхагIйолча хана пассажираша дIалуш билеташ а доацаш царгара кхо шейн ашазн хьашаш лелаш ба уж, къаьста а сайренгахьа лестача хана. Царех сага цу дахьа замечани йича хьа лергашта хаза йиш йоаца аппараш ю цар.

Иштта болча водителех ца! ва Демильханов Iадкан Асламбекович. Укх шера 19 ноябре 17 сахьати 20 минути льча центральни рынке маршрутни таксеш сецача хьаттар из № 38—34 ЧНС йолча ший таксеца, пассажираш чу а ховшабь микрорайонагахьа вахар. Сихвенна дIаэцаш ахча дар, хIаьта хьалуш билет-м дацар. Ер фуд аьнна хьаттача, во мел дар хезар сона а цу чу баьгIача пассажирашта а.

— Со вий укх таксе водитель, сай безам бар дертда аз со укх тIа вагIача хана, — аьлар цо. Иштта хIара рейсагIа царгара хьаэцаш дола ши сомм цхьа эшази ший киса а дехкаш, ший лоIамагIа лелаш ва Демильханов Iадкан. Малав-теш цуьна из бокъо еннар?

К. МАГОМЕДОВ.

ДОАКЪАРА ЦЕХАШ БОЛХ БЕШ ХИЛА ЕЗА

ДIахо йодеча хана хьайбаш дебадара, царгара хьайоакха продукци дукхагIа хилийтара доакъара база чIоагIъе еза. Цул совгIа, царна дIагедаш дола доакъар а хила деза белокаш, углеводаш, кхы хIамаш етташ дика хььндаь.

Колхозашкеи совхозашкеи кIезига да дика доакъар. Цудухьа бокхи лоархIам болаш гIулакх да на болча ялатий чанах ма мотта пайда эцар. Хьайбашта лаьрхIа республике 150 эзар тонн Iалацдаьд из. Иштта дукха ча кийчдаьдале а, кIезига тел из хьайбашта.

Хьаьна ца хиларех хьайбашта во дуъ ча. Цудухьа технологически приемаш юкъе а йоаллаь ма доагIара кийчдеш из хьайбашта дIадехкар керттерчарех цхьа гIулакх да.

Дукха я ча кийчдеш йола методаш: кагйоаких, тIоададу, кхыча доакъарца вIашагIъоду, дIоах а дийя вIаьдду, дикача доакъара хIамаш а етташ гранулаши брикеташи ю, тIоадал дукха йоаллача доакъарах дIа а детташ силос ю.

Иштта кийчдаь доакъар дикагIа дуъ хьайбаша, дикха лакхлу царгара хьайоакха продукци а. Биологически, термо - химически, химически обработкаш а еш ча лаьрхха кийчдича кхы а бокхагIа пайда лу цу доакъаро.

ХIаьта вай республике чах эттара дикагIа пайда яц кхы тайпа доакъар юкъе а дохийташ гранулаши брикеташ еш, кошача доакъарах дIа а детташ силос кийчъеш. Иштта кийчдаь доакъар цхьанкха хIама юхе ца юташ а дуъ хьайбаша.

Цу тайпара хьайбаша дика дуаш дола доакъар кийчду Наурски района Ленина цIерагIчен «Красное знамя» яхачен колхозашка, «Терский» совхозе, Надтеречни района «Горагорский» совхозе, Шелковской района боахамашка. Диззача шера кийчъю цига гранулаш. Цу бехктокхамеча гIулакха хадданза йоакхо ф боахамий кулгалхоша, специалисташа.

Бакъда, массанахьа иштта лелац гIулакхаш. Дукхача колхозашкеи совхозашкеи [illegible] эффективно болх байтац. Царна юкъе я Грознески района «Молочный № 1», «Загорский», совхозаш, 1 Мая цIерагIа колхоз, Надтеречни района «Калаусский» совхоз, Наурски района «Россия» яха колхоз, «Назрановский» совхоз.

ХIанз республика колхозашкеи совхозашкеи 50 лаьрххIа хьалхаь доакъара цех я. Цу гIулакхо вIаштIехьдоалийт механизированно доакъара тIаьда смесаш кийчъе. Цу доакъара цехашка технологически линеш я гIожача доакъара, силоса, кормеллодашта, концентраташта обработка еш, маркхалаш кийчдеш, чана термохимически обработка льчул тIехьагIа доакъара кийча смесаш хьателаш.

Цуморча доакъара цехашка чана ферментно - дрожжеви обработка е вIаштIехьдоал, хIаьта цох протеин дукха йола доакъар а хул. Из кхы а дикагIа дуъ хьайбаша.

Доакъара тIаьда смесаш кийчъеш дола балхаш дика вIаштIехьдаьлад Шалински района «Предгорный», Гудермесски района «Кошкельдинский», Грознески района «60 лет Октября», Урус-Мартановски района «Горец», Надтеречни района «Минеральный» совхозашка.

Цу гIулакха йоагIаш йола йоакхо яц Сунженски района боахамашка. ХIанз а болх беш яц церка доакъара цехаш: «XIX партсъездех» Кировен цIерагIча, «Путь к коммунизму» яхача колхозашка, «Сунженский» совхозе. Болх беш яц Шалински района «Джалка», «Шалинский», «Курчалоевский» совхозашка [illegible].

Боахамий кулгалхойи специалистащи декхарийла ба шоай мел йолча доакъара кухнешкеи доакъара цехашкеи хадданза болх бергболча тайпара гIулакхаш вIаштIехьдаха. Шоашта могар де деза цар керда хьалъеш латта доакъара цехаш укх шера болх бе йолалийтара а.

Цхьа килограмм хилал дола ялат, ча, йол, сенаж, силос, хьайбашта дIаала йиш яц хьалхагIа лаьрхIа доакъара цехе кийчъьчул тIехьагIа мара. Иштта вIаштIехьдака деза хьайбаш кхабара дувзадени балхаш республика ерригача колхозашка, совхозашка.

Бухсоцаш цох тайпа хургда хьайбай боахам дегIабоалабелга а цар продукташ дукагIа йоахилга а толаме кхоачашдар.

О. МОРГУНОВ,
Нохч - ГIалгIай АССР партбоахама министра заместитель.

Эшшача накъайоалар

Дага дацар Бакаева Линай не ший юххьанцара къахьегама никъ Грознерча консерни заводе дIаболабергба аьнна. Итт класс яьнна йохчий йоI лерхIаш яр г. Орджоникидзерча медицински институте деша яха. Бакъда, дага латтачох из мелла тIаккхуш хиннаьле а кхоачаш хила хьаьха хиннаяцар Линай уйлаш: конкурсах чакх ца йоалаш йисар из цу дешара заведене дIаоттара йола экзаменаш дIалуча хана.

— ХIама дергдац йиIиг, сага лайча цо дергдоаш хIама дац, укх шера салаIа мегаргда, тIадоагIача шера юха а цига деша отта хьожаргьа хьо, — аьлар Линайга цун дас Абубакара. Бакъда, диззача шера хIама ца деш, духьал экзаменашта кийчлуш кинижаш дешаш ягIа дукха раьза хиланзар йоI. Цкъадале, дай нанеи мара цар цIагIара болх беш саг вацар, хIаьта дезалхо 8 вар. Цудухьа цо лаьрхIар кийчаьха этта а балха а этта, тIаккха дешара уйла е.

Балха гоьаал малагIа хоржаргьар хьог! яха уйла-м дукха е елакар Линай. ХIаьа аьнча, цун ханнара бола, царна юхе баха дукха нагирхой бар Грознерча консервни заводе болх беш, денна яхар санна, царца вIашагIъеттаэуш хозар йоIа шоай балхах лаьца цар мел безаме дуаш. ХIара бетта 200 сомага кхоачаш алаш а эцар цар.

Линас лаьрхIар заводе балха отта. Эттара хьалхара балха дн чакхдаьлча цIаена ягIар из, нанас Миновсе хьатIа а ена керта тIа кулг а дила аьлар: «Аз даьгъал ю хьо, са йоI, хьа къахьегама никъ дIаболабаларца...».

Дукха шераш дIадахад цул тIехьагIа. ХIанз тхъестхагIа пу да Бакаева Линас консерви заводе вирщица йолаш болх бу. ХIаьта ше херна балха гоьаал цо хувцаргйолаш, из шеи яьнна цхьа да денадац цун вахаре.

Цу ханчух дукха ба Линас шоай балха говзал кареероаейта, хIанз бизза специалисташ а хиина къахьегаш бола нах.

Сменни мастера Идрисов Башифен завода кертерча инженера Тошухаджиев Абубакарен Бакаева Линайх дуаш, фруктови цехера ахаш хIана бац аьнна бола нах цун ученикаш хиина ба яхаш. ХIаьта, шоай хьехамчах доккхал деш ба тахана Ботатырева Фатима, Эльмурзаева Белика, Малкалова Тоита, Идрисова Макка, дукха кхыбараш. Цар безамца йоах шоай йоккхагIа йолча коькъоста цIи, доккхал деш дуаш цун толамех. Бакаева хIана 1984 шера май бетта чотагIа къахьегаш я.

Ший декхараш дика кхоачашдарал совгIа, Бакаевас хьинаре дакъа лоац завода общественни вахаре. Из я профсоюзни комитета член, халкъа тIаьхьожама группа член. Дукха да из юкъе йолаш къестадаь дешаш, дикагIча оагIорахьа хиина вргалонаш.

— Эшшача накъайоалаш хьайоагIа тха Лина, — аьле цох доккхал деш дуаш цеха кулгалхоша, мугIарерча болхлоша.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

Дозаол дехьара

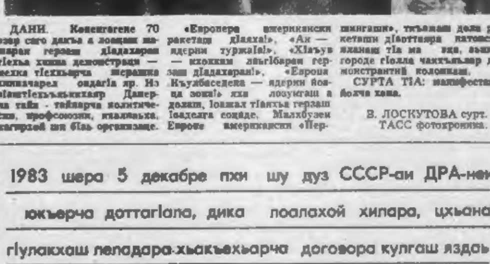

ДАНИ. Копенгагене 70 эзар сага дакъа а лоацаш машарах гераши дIадахараш тIехьа хиина демонстраци — мехка тIехьарча шерашка хиинначарел оадагIа яр. Из вIаштIехьъьнкхаир Данерча тайп - тайпарча политически, профсоюзни, кхалнаьха, кагирхой ши бIаь организаце. «Европера американски ракеташ дIаяха!», «Ах — ядерни туржаIа!», «ХIаъув — кхоккам лаьгIбараш гераш дIадахаран!», «Европа Къулбаседена — ядерни йоаца зона!» яха лозунгаш а долаш, Iоажал тIаккхьа герзаш Iоадела соаде. Малхбузен Европе американски «Першингаш», тхъоамаш дола ракеташи дIаоттара латошня кланаш тIа ма яц, аьнна городе гIолла чакхъьлар демонстрантий колоннаш.

СУРТА ТIА: манифестаци йолча хана.

В. ЛОСКУТОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

1983 шера 5 декабре пхи шу дуз СССР-аи ДРА-неи юкъерча доттагIало, дика поалахой хилара, цхьана гIулакххаш леладара-хьакъехьарча договора кулгаш яздаь

Кабула этажаш дегIаухийла

«Микрорайон» яхача дешта баьнабоц афганцаш, хIаьта а наст-наста хоаш да из столице. Кабулера микрорайонаш латт диазза а пхеза а вIаштIардаьча дика товаль квартираш йолча зданеех. Уж нах баха массиваш хьахилар дувзадена да Советски Союзо экономически а технически а гIо а деш Кабульски цIенош дара комбинат (КДСК) хьехиларца.

Болх беш 3500 совгIа саг а волаш йола йоккха промышленни предприяти я хIанз КДСК. Ше йолаш йолча 18 шера комбинатон дукха чуйоагIача гIишлошъеча управлени хьалай Iалальмате дукха конструкцеш, царех хьалдаьд 101 наха чубаха цIенош, тхьо берий беш, воргI административни зданеи, Кабул яхача хиве тIий тиллад. Кабуле наха чубаха цIенош хьалдеча комбинато лоаца дакъа, ерригача цу городе наха чубаха хьалъеш йолча моттигех 15 процента кхоачаш да.

1978 шера апрельски революци хиинача тIахьагIа, керда общество хьалъеш йолча юкъаца юкъзенна йола халонаш нийслуршехьа, болх дикагIа бе льнинай завод. 100 процент пайда яц техан предприяте производственни мизалех. Хьалхара моттиг я цунга социалистически яхье. Кабулерча цIенош деча комбината продукце маьхех дийцача, тIеххьарча кхаь шера уж хувцалуш дац.

Наха чубаха хьалдеча цIенош, цхьан квадратни метрга дIадодар, — йоах завода директора, Ленинградски инженерно - строительни института яьнкхача Iаддал Латиф Нуразадо, — шоазакхоаза лохагIа да тха кхыча гIишлош еча организацешца нийсдича. ХIаьта укказа къайле йолаш хIама а дац. Тхо гIерт моттигерча гIишлошъеча материалехи бийдалахи пайда ийбе. Дика, доттагIала тIехьа гIо ду тхона Советски Союзо. ХIаьта цхьаькха а — тхо дац сахош хьалдеча цIеносх лакха пайда чуба гIерташ. ЛоархIаме да алхха цхьа хIама — комбинато болх рентабельно бари из наха пайдана хилари.

Городе хьалъьай кхо микрорайон, амма царех хьалхаръяр башха тара йоацаш я кхоалагIчов, дIахо дуеш директора. Кхетадеш да, тхо оахош хьадъеча квартирай дикал лакха хилийта гIерташ хилар, амма гIулакх духхьал цунах лаьтта Iац. Хьалха а кхоачам болаш чуIе моттигаш йолаш хиинача доккха бохча долча сага бокъо яц хIанз микрорайоне квартира эца. Города муниципалитетов Афганистана Халкъа демократически парте районни комитеташен дIаець уж бокъонца чуIе моттигаш эцаш барашта. Уж ба пачахьалкхен гIуллакххой, болхлой, революце салтий, вешта аьлча, керда общество хьалъеча юкъарчал доацаш дакъа лийца а хIанз лувцаш а бола нах. МугIарерча сага йоакхо яр — тха эггара лоархIамеча хотолонех цаI.

18 шу да комбината. Амма цун цехий оада дакъа дукха вIамагIа да. Дахача шера март бетта чакхъьлар СССР гIо а деш цунна яь реконструкци. Цо алсамбаьккхар предприяте низал, хьалха шера хьаеш хинначa 30 конструкцегара шозтхъе иттнега кхоачаш.

ХIанз г даьчох кхоачамбеш яц комбинат. Кареерала хIанзаьлща гучаяхаза хиние резерваш, лех керда бийдала ресурсаш. Кастта болх бе йолалургья комбината ший кирпичаш ю завод, лерхIаш да моттигерча дикача гIишлош еча материалашта разработка е. Лоацца аьлча, дами кердадар лохаш я КДСК.

Герман БАЙКОВ,
ТАСС корр.

Кабул.

ХОРГОШЕРА ГУЙРЕ

Хоргош яха воеводински юрт, цига бахача наха деча тешалагIа, цхьан заманахьа дунен юкъ-моттиг хиний. Цхьан хана из хиний гуннй бахчча Атилла столица, пхийтта бIаь шу даьннячух тIехьагIа Хоргоше ньяьчай керда сийле, хIанз из укказа йоалаьй паприк оалача цIена шибазо.

Дунен массе а мелинге кулинарии рецептана юкъадоагIа из. Югославе цхьаккха а двар дац из юкъе доацаш. Статистаща дьеча тоххамегIа Балкана дерригача доакъошчаул дукхагIа из шибаз дуъ укказа — шера хIара сага лоархIаш ах килограмм.

Цудухьа тамаш е яц СФРЮ шибаз кхедара бIарча индустри хилар, къаьстта Воеводина автономни крае. Тиса яхача хи йисте ядача Мартоноше, Ново - Кнежевеце, Канижке, Сайяне, кхыча моттигашка кIили хьажкIели дукхагIа дIадув шибаз.

«Витамин» яхача Хоргошски фабрика итташ шераш да европейцки меноох теха а ца Iеш дунен ерригача континентий наьха кхачах а цIе бурч детта. Эхьа цIе бурч Воеводера Советски Союзе а ухийт. Цо 20 процент кхоачашду дунен цуннара хьашташ.

Иштван Бите тайпа Мартоноше эггара къаьнагIа хинна ца Iеш, шибаз кхедара эггара цIи хеза и да. Цуьна хьара из волаш тIаккхьчар тхо.

— Са даь дас а, са дас а, аз а паприк кхедаьд. — йоах 71 шу даьннача Иштвана. — Традици дIахо хьош ва са воI.

Селенце балхаш деш ба Хоргоше фабрика специалисташ. «Витаминерча» тохнама отдело хьадаьд мерзача а «хоргошски» оалача кIомача а шибазаа ях гибрид. Массехк шу хьалха кхачав продуктех синтетически басар тохилга дIаяьайлачул тIехьагIа, кхы дикагIа доацаш басар хиина дIаэттад цIе шибаз.

Сергей ГРЫЗУНОВ,
АПН собкорр.

Белград.

ХьалхагIе техача терроре е шибаро а вешаннна Гватемале, Сальвадоре, Чиле наха тIалоаттадеча къизача Iазапеи Вашингтоно телача хIаннатгйи четагIа Iащадаме доал деш хьайоагIа диктатурашт санна йола режим Гренадана кечйолла гIерт ВIашагIкхийтта Штаташ.

Интервентии Гренаде «демократи американски Iащаданагга» оттаеш ба, гIаьрал леладу, массанахьа а наха чухьеж, дукха-них лувцаш чубетта.

«Тайм» яхача журнала тIара хьаийцача сурта тIа: гIайрен тIа «доал деш ба» оккупанташ.

ТАСС фотохроника.

БОЛХЛОЙ СТОЛОВЕ

«Грознефтеоргсинтез» яхача объединене № 20 йолча болхлой столове хIама два боагIа Анисимова цIерагIча Новогрознески мехкдаьтта чакхдоахача а СССР 50 шу дизара цIерагIча Грознески химически а заводий болхлой, гIишлонхой.

ЦIагIа хIама кийчде бIукъахаш наст - наста хIама два йоагIа со укх столове, — ахаш язду пенсионерчас Волошина Ирина Ивановнас. — Массаза а раьза хиле дIайода со.

Дикача дагара гIулакх ду сона раздатчицас Дакаева Сонос, буфетчицас Хариханова Шурас, кхычар. Кхача дика кийчбу повараша Исаева ТIаусе, Хакимова Лязас, Беликова Мария Васильевнас, кхычар. Маьха деза а дац укказа дуа хIама. Раьза хиле дIайода со массаза а.

Производства заведующи йолча Кадырова Зарас столове болхлой хIара кхалаг цунна дукхагIа а дикагIа а хIама карагIдаргдолча балха тIа оттаеш дIанийсбу. Цунна ала корадоагIа хIара сага дог дикагIа болх бара хьалхьоадергдола доп, барт тоабергбола хьакъал дала хов.

НагахЬа санна столове два хIама во кийчдеш даларе, цун болхлой гIоза оамал йолаш баларе, царга шоай план кхоачашъйолургьадар аьнна хетт. ХIаьта уж хьабоагIа шоай производственни декхар дизза кхоачашдеш.

Укх шера 10 бетта товарооборота план йизза кхоачашъяьй, хIаьта шоаш хьаеш йола продукци маьхала яккхара задани тIехкхоачашъяьй: задани 58500 сома маьха йолаш, хьаьл продукци 75300 сом маьха яр маьхагъьккхар. Цо а хьаьхох столоверча болхлоша чам болаш, нах раьза болаш кхача кийчбеш хилар.

Кхача кийчбеча продуктий ма хулла кхом бу столове болхлоша. Кхача кийчбеча хьайоала отходаш, 10 бетта 8500 килограмм алш йолаш, 7800 килограмм мара хиланзар. Уж общественни хьайбашта ва дIалхьийтар.

Ю. ТЕГАДОВ.

Дезала кхуврч

Шоана, къона дай-ноаной!

ШУН ЗІАМИГА БЕР

Тіехье кхетанца кхеелга социалистически общество бахача дезала лоархІамега дола декхар да. Бера нервно-психологически дегІадар тийша да кхетам балара хьалех. Цудухьа боккха лоархІам болаш да бер хьажиннеча хьалхарча деношка дейз цунна нийса режим оттаелга.

Бера вахара эггара хьалхара бутт — из гонахьарче Іалама, кердача хьалашка тІетовжа юкъ я, цудухьа низ дІамел кхоачер де деза цу юкъе бер юаче хІаман а набара а режимага дакхар. Бер зіамигаріа мелад цун могашал чІоагІьелга тийша да нийса кхетам баларах.

Режим нийса оттавром из телхе ца еш кхоачашьярон ІалашдергІа, цІагІа санна берий учрежденешка а, бер нийса физически а нервно-психически а дегІаукхилга. Хьалхарча денкъе нийса віаштІехьдаккха деза бере наб еш йоаккха хеи из сома долча хана цунна салоІам хуле хеи доаггІача сахьатагІа хулга. Бер дахьча хана 20—22 сахьата тхьейса улл, хІама хьокхача юкъа мара сома хилац из дукхагІча денкъе.

Бер донкхагІа ме хул сома йоаккхаш йола хе дукхагІа хул. ХІьата хІама дичул тІехьагІа дІадиккхилца йоаккхача хана бераца тайп - тайпара ловзараш де деза из дикагІа дегІадайтаре тІадерзадеь. Бер дІадикжале гІар-тата айдаь ловзараш де меаргдац, цо бера нервни система сатемерд йоаккх, бер ханехье дІетхьовсалац. МоллагІа ха аьнна бер дела а, цо чІоагІа наб ергьац, сетийнача хьеле, цІена фо долча цІагІа дІа ца думадича, бІаргашта духьал сердая тІайоагІаш хуле хІьета а.

Цхьакхо а мегаргдац дІатьовсача хана бер теркаде, мара леладе, цунна иллеш доха, е шийца из метта ІодужадеІ. Нийса режим лелаеш хуле, бер ше-шийн хана дІатхьовса а сомадела а ІомалургІа. ФуннагІа дахь а бера из рефлекс дІачІоагІьа хьажа беза боккхагІбараш.

Бера кховлагІа бутт болабелча, из Іодижа кийчдена хана, сатийна хебараш дувца мегаргда цунна. Цу гІулакхо бера тар а еттийт, из кьамальлах кхета а Іомаду.

Тхьайса уллача хане бер набарах даха мегаргдац. Бийсана цо во наб хьало, фуннагІа дахь а дийнахьа дукхагІа тхьейса улаергдола хІама де деза.

Бера эггара дикагІа наб ю фега, из теркалде деза дахьшеноношка санна яслей болхоше а. СезонагІа доаггІача бесса кийцдь бер фега сиха дІа а тхьовс, наб чІоагІа а ю.

Ура долча юкъа бер фега хила деза дикка дукхача хана ере моллагІа хе латте а. Дукха фега леладеш дола бераш шелалах кхераш а, е цамогаш хилара тІера а хилац.

Кьона ноаной дамм хетташ хул, эггара кьалха бер арадаккла меца мегаргда, яхаш. Нагахьа санна бер Іай дахьдале, цун кхо-дикь кІира далале арадаккхо мегаргда из, фегара температура 5 градус шелалал лохагІа ца хуле. Бер тхьейса уплача цІегІара форточка хьадийла лоаттаде деза, бакьда, из сомадала 15—20 минут йисача хана дІакъовла деза. ХІьата аьхки даь бераш фега арадехо мегаргда 10—12 дй дальче дения, массехк минута доахаш. Аре йоаккхаш йола хе лерраргІа йІакъе еза. Шн бутт баллалца йолча хана Іан заманахьа, фегара температура 10 градусал цийлагІа йоацаш, мархіа делла дийнахьа шозза 20—30 минута арадаккха деза бер. ДІайхагІа деноц дахьхача цхьан сахьата гаргга ара леладе е мегаргда.

Ши бутт баьнначул тІехьагІа коляска чу а дилла арадаккха мегаргда бер, бакьда, из дІаюха эгаз мегаргьац, цунга из ца делийта. Фегара чубаьккача за дезар да бера когаш кулгаш мела дийн цунна кьоацар даьннадийн. Юке фега дугаш нийса хІама тІаюхха гІо дергда цо.

3—6 бутт баьнна бераш фегаре температура 12—15 градус шелалал лохагІа йоацаш дийнахьа шозза 1—3 сахьата ара леладе мегаргда. ХІьата аьхан замелахьа дийнахьа дукхагІа йола хе фега аккхийта еза берашка.

Берий могашал порвра тебрам бо безаш да нах дукха пелача моттигашка гІолла коляскаца лела ца везалга. ДІа-юха дувлача лазарех бер лорадара эш из.

Каст-каста кьоначча ноанош хаттараш ду, нахьаргІа доелла бер гІайба гІа Іохоаде мегаргдий, яхаш. Мегаргдац, негазье санна ше дегІа Іема из дала а. ГІайбагІа чу Іочу а деза дегІаш дола бер дІа-юха вьоалац, чІоагІьаланза йолча махьенашта букъ тІехи хьаллоалац, цудухьа из гоамлу. Бера манеж дика я Іохоаде а бартала Іочудилла а.

Дукхача дахьшта — ноаношете мот бера вахара хьалхарче бетташка хІама дика бІарга а гац хоза а хазац, аьнна. Из бакьдац. Бер малха дахьна денз цунна хІама а хоз, хІама бІарга е гу. Цудухьа хьалхарче деношка дена гІо де деза бера чувствительни органаш нийса дегІайоалавра. Цар чІоагІа теркал ду гІерг-тата. ЧІоагІа цІогІарч хьекхаш е теташ деш хилча бер кхералу, цун сатем бов.

КІаьда, хоза оалача дешо, лаьгІо декача муамаша дикагІча оагІорахьара гІо ду бера сахкетам лакхбаккхара. Лазоргаш бера вахара саІекаду хІама дац, вахар довзара, из дегІаахаре средство я. Уж хувца еза бера яьннача хенага хьажна. Хьалхарча шере хьемнах синтетически материалех яьраш дикагІа лоархІ.

Цхьаьнха цхьа хІама да теркалде дезаш. Кьоне дай-ноаной си тІера баьле хул бер дукха делхача хана. Цхьан-шин минута бер дийлхад аьнна хІама хургдац, из шин тайпара йола са доахена органий гимнастике я. Цу юкъа лехкаш йоккхагІа хул, нахкен фоартен мышцаш шерлу. ХІьата бера делхар цо шийна эшачунна беш бола цаІ мара боаца хоам ба.

Бер зІамига долча хана денз Іомада деза дикача оамалашна. Церех цаІ я: Іо ца мекхадеш, бархкъаш бІек ца деш хІама дая Іомадалар.

Бера сакхетам дегІабоагІача боккха лоархІам болаш да из мелагІча хьалашка хьалкхув, цар вахара дика віашгІеьдала ловзераш, гонахьарча боккхийбарий оамалаш. Нагахьа санна берашта боккхийберашкара во оамалаш, дамм цІимхарло, уж корта бохебу малар мелаш гуш хуле, цар шоаш за а ца зуьш во оамалаш Іомае тарлу.

Л. УЖАХОВА,
Ме е йолча поликлиника пер-педиатр.

Бераш лораде цІерах!

БАЬЦЦАРА ХЬАША

Дукха хе йисаш кердe шу хьатІада.

Нахьа эггара дукхагІа самукъадоаккхачен дезачен цІейцаІ да кердa шу дездела. Боккхийбарашта кердa шу хьахилар деззелге дегадоал, хІьата зІамига бераш сов гІатам дахьаш воагІача ГІор-Дадега, алкиге сатусаш хул. ХІьата деша бегІарий кемнулеш а дІайолалу цу хана. Мел дукха хозаетараш да кастта хургдолеш! Мел бераш гІаддугаргда оттача алкаІ Боккхийчер бераштаваьрхІа цІагІа оттаеш йола алка цхьаннена а йоацаш.

ГІаддахе, мраза делаш елаена гонахьа бераш хьувзача хана, цІаьхха баьццарча тхьоврмилгаш тІа гІолла цІера сийгеш а лийнке, цІа кІурагІа хьадузаш моттигаш нийспу. Цін йоае аьттуа боале а, цІей гІозалa толхаю цу гІулакхо.

Из цІей толхаде йониза юкъ елац, чоалзане йоаца цІн ца алийтарa кхерамзлен бокъонаш хоош ца хуле. Хьалхарче дахьха хе дезар да — алка цІен юкъе, тхьовронеш дІа-юха ет. талургІйоацаш чІоагІача шийлен тІа а гІум чуйолча яьшка чу е леде чу оттае езилга. Йоегаш йолча приборешта юхе оттае мегаргьац из. Цул совгІа, сига лоталургІйола ловзоргаш, доегаш дола боамбеш окка мегаргдац елиат. Дахьшта-ноаношта дицдале мегаргдац бенгальски кІерамаш а церех тарe йоаш хІамаш е алка йолча цІагІа леткарo йиш йоацилга. Иштта цІенхь дІайове мегаргьац помещение чура сердал.

Берашта чІоагІа хоза хеташ хІама да етирлянди ака ламлаш алка тІа согилга, цудухьа бераш токах лорe а деш бокхийбарчеш шоеш де деза из гІулакх. Дай-ноаной, гаргара нах тІехьех оаза цІагІа алка латтача юкъа шоай бераш кьаьстта теркам тІабохийташ лораде.

Цін ца алийтара кхерамзлен бокъонаш ма ерра кхоачашйой, алка йониза гІозале хьаргаьвайна массарна а, кьаьстта берашта а.

К. ШПИГЛЕР,
Нохч - ГІалгІай АССР МВД УПО инженер.

Шоана, кхалнах!

Шура мист ца пуш дукхагІа лоттаера цо кІаж хилапечьа кІезиг-дукха шекар чутесса деза шурийла (ах стакан Іаг 1 литрана лаьрхІа) ногІар тІа а ца дуллеш - шеталийта а еза из.

* * *

Марж хоадабеча моттигафуьа шеда хьекха из теларгбоь.

* * *

Хобабенна Іаккаш шоаш хьалха хиннача бесса хургба массезх сахьата шийлача хила Іочубохка.

* * *

Кегий аьта тех боага а ца беагаш хоза бос болаш хиниітара, хьалкагІа хьорал а кхорчабаь кхорза беза.

* * *

Лимонаш чІоагІагІа хьал ийтара, кІеж хьокха хий тІадехийта деза цунна.

* * *

Компот, варенье е цІенбаІанаш Іоьрж ца бенийтара, кІезига тух чутесса шийлача хила Іочубахьа беза.

МАССАНЕ ДАКЪА ЛАЦА ДЕЗА

Юкъерча бІаьшерений 400 гергга архитектура памятник да Нохч-ГІалгІай АССР-е. Советски, Ведана, Ачхой - Мартана, Наьсарен районашка да царех дуккхагІдараш. Советски районера Дёре, Дёре-Ахк, Моцорой, Никорой, Ведана районера Хой, Макажой, Алдам-Гези, Наьсарен районера Аьрзи, ТІаргам, Аьга-ихал, Хамха, кхьяраш санна йола цІн деза архитектурни комплексаш я уж.

ЧоагІа теркам тІаозаш я ЧІанти-орга яхача додача хи кертерча МІайстен Цой-Пхедин яхача юртахнара Іарахий доагІача чІожара Фалханара байна нах дІабийхка маьлла кацазний гІишлош. ХІьата иштта Эса чІожара ТкьобІаь - Ердан Альбн-Ердни яха кераста хІамаш а.

Цу моттигашкарча материальни культура памятникий лоархІам лакхбу Советски Іаьдал бахьан кьовсам лоаттабахьча шерашка цу моттигашкарча юрташка В. И. Ленина бахкийта хиннача Киров Орджоникидзен, цигарча революционни кулгалхоица Шерипов Асланбекаца, Гикало Николайца, Ахриев ГІапураца, кхыбараша цхьана партизански бозам віашагІбелла хиларов уж моттигаш цу шерашка Къулбеседа Кавказерча доаман халкъий большевикий чІоагІале хинна хиларой.

Масала, Пхьуй яхача юртарча тІема яьча гІалий чу хиннай 1919 шера март бетта Орджоникидзе Серго кертe лаьттача повстанчески бІуна штаб.

Вай крае лаьттача гражданск тІема цІн хезача деятелий цІераш наха цІаккха а йиц ца ялийтара, балача наха, кьаьстта кхувабоагІараш патриотически кхетам балара Нохч - ГІалгІайчен революционни традицеех шерра пайда эцара хьалий музеяш. Сунженски районерча Мужече Орджоникидзе Серго яр, Советски районе Шерипов Асланбека яр, Наьсарен районерча Фуртовга Ахриев ГІапура яр. Шер-шера Советски Союза массе метІигера а Нохч - ГІалгІайчера а хьавроп боле туристаш хул цу музеяшка.

Сийлахь - боккхача Октябра исторически толамашта пропаганда яра хьнаре гІо цу партсна мемориальни музеяша.

Тахан, вай де лаьрхІача кьамаьла тема хьоахайча безам ба са. Нохч - ГІалгІай материальни культура памятникий тахаира хьал белгалдаккха.

Цигьа-дале, ала дезаш да, юкъерча бІаьшерений материальни культура памятникаш шоаш санна кхы доапаш хилар а цар исторически лоархІам лакха хилар е теркал а дахь. Арсунсини Іарахий Іодоагіачен чІоакаппарча памятникий кІийлен тІа хьальй тІехьа тхомаш доаппшинь историко - архитектурни музей-заповедник. Цар центраш я Итум-Кхален Аьрзни яхача юрташка. Цу заповедникашта чудолх Шерипов Асланбекен Ахриев ГІапурен мемориальни цІенош.

ТІеххьарча итт шера республика дахьд дерраа дІадахьа 400 взар сомаа кхоачаш дола дакха довккхй консервацнонни реставрационни балхаш.

Юхаметтаоттаьча объекташта юкъе я Наьсарен районера Аьрзи, Балган, Лаьнт, Маьт-ЦІаьле яха нах теаьа яха моттиг, Фуртовгара ГГ. Ахриева мемориальни цІенош. Советски районера Дёр, Дёре-Ахк яха тІема гІалаш, А. Шерипова цІа-музей, Веденски районера Хой яхача юртара архитектурни комплекс, кхьяраш.

Ши-шерІа отт хаттар: миштa пайда ийбу реставрированни объектаех, фуд царех дІахо хургдар? Цунца дуваденна? Историн културан памятникаш лорадара общества IV Еррнгсоюзни съезде белгалдоалар реставраци яьча памятникех пайда ца ийбеш моттигаш кІезига яд, саг ваца уж лорадеш а царга бІаре доклаш а, памятникаш доза латт, хІьата геттара каста ремонт ина е езаргІолаш да яхаш.

ДІахо съезде кертагІдаьккар, хІара памятникаш лаьца культурно - кхетам балара баллаш дара, пайда эца безаш хилар. Духхьал из дещ тилча мара йиш хургьац уж дукха дахилга а метта латтилга а ІалашдеІ.

Лакхехьа аьначун керттера маІан да, юхаметтаоттадьча памятниках практически пайда ийбе беза яхилга.

Миштa летт гІуланкаш вайцига? Реставраци яьча архитектурни гІирсеха исторически аданеехи цу е воюх боараме туризма гІулакхашта пайда ийбеш хІана укх сахьате Дёре. Дёре-Ахк, Хой, Аьрзи я. ХІьата вай республика историко - революционни традицешта пропаганда яра пайда ийбу дуккьал Орджоникидзе Серго, Шерипов Асланбека, Ахриев ГІапура мемориальни цІенох.

Архитектура памятникех пайда эцарах дола къамаьл дІахо деш, ала доасІа, из гІулакх комплексе де дезаш долга. Республика деш дола реставрационни балхаш дукхача итташ шерашка де лаьрхІа а цхьа миллион сомах кхоачам хургбоацаш а да. Цудухьа реставраци е еза объект культура учреждениш, облсовпрофа, гІишлош ярен архитектура гІулакхашта йолча госкомитето, роспотребсоюза, туризманен экскурсешта йолча совето. кхыча цу дешаца хьаьнт долча организацепа дакъа а лоацаш массе оагІора хьажа а хьежа къовстае еза.

Реставраци ергйола объект юнцаш теркалде деза цун технически хьал, ягІа моттиг, гІишлош материалаш тІаяхьара торо, туристически маршруташ хилар, общественни нхачан точнаш хьалъяр, кхы дІахо.

30 совгІа архитектурни гІирс а болаш йолча Аьрзерча комплекса реставраци вьй 200 эзар сомал совгІа да дІададахар. Миштa ац пунах пайда? ХІанзарчоа духхьал хьажа нах ухеч объектах санна мара эйан. Из я № 102 йола ЕрригсоІюзни туристически лоамашка гІаш леларий маршрут чакхйоалача новкъа, цига ух организовании барaш санна, иштта кхоан уха нах а.

ДІахо йодача хана, тхона хетачох, шарра пайда ийбе йиш я цунах. Укхаза йиза реставраци е еза цхьан тІема гІала ченаеи цхьан нах бахача гІала ченнеп.

Вокх нах баьхача гІала чу йилла еза цу регионерча материалех дувца археологен этнографен музей.

Укхаза аьлан віашгІехьдаккха йиш я туристаш кьамаш блюдаш а юкъедолаш болча кхачанца Іалашбелга а, Гаьна йоацаш улача ОльгитІа яхача юрта бахача наха кийчдергда заказагІа гІалгІай дааран.

Аьрзерча комплексага хьана ука нах оттабаь мах а болаш чуахийта мегарба. Эса чІожа ТІаргамарча ца йолаш ягІаш йолча гІалай комплекса юхе я туризманен экскурсенен йолча областной совета турбаза. Шер-шера май бетта № 102 йолча ЕррнгсоІюзни маршрутa туристашта лаьрхІа чаьтараш тох цига, уж дагІа октябрь кхаччалца.

Кхетадеш да, цу процедурага дукха мах бодаш хилар, цу гІулакхта эшаш йола материалаш вертолеташца тІакхухьаш хилар теркалдеча хІьата а.

Цудухьа, тхона хетачох, дикагІа хургдар ТІаргамара комплекс туристаш чубахаргболаш тоайича. Дукха ха яладехьа меттаоттаргдар цунга дІадахар. Хьаьший а раьза хургбар цу экзотикана. Цу тайппара ТІаргам яха юрт арендагІа дІалла метаргьа туризма советага.

Цул совгІа, ТІаргамара баьле Аьрзе боах туристаш 6—7 сахьата. Уж болхача повкъа я хІанз а ца талхаш йола тІема гІалаш. ХІьата царех массехк гІалана реставраци йича, туристий йиш хургьяр ерригача гонахьенга лаккера чухьеза.

Цу тайпара дола комплексни гІулакхаш де йиш я дІахо йодача хана Советски районерча, Итум-Кхален Ведана районерча Хойя.

Беррига мехка а санна, халкъа боахама гІишлош хьалъеча хьнаре дакъа лоац студентий отрядаша вай республике а. Консерваци а реставраци а еча юкъеоза йиш я кьона энтузиасташ. Болх бе нах ца хиларгІа шер-шера пайда ца эцаш ма дусий вай памятникаш тоадара пачхахьалиехо хьахецаш дола ахча.

Цу тайпара йола отрядаш хьае йиш яр мехкдаьтта института строительни факультетен университета исторически факультетен студентех. Кхыча факультетий студенташа а дакъа лоацаргдар цу отрядашта юкъе.

Лакхе йоалаяь предложенеш чакхъяьлача бакъахьа хургІолаш я. ДІаяхача замо ккедитача историн культуран памятникех дог лазаш мел волчо дакъа лаца деза уж ларадеча, кьахьегамхошта коммунистически кхетам лучара цар лоархІам лакха хилар кхета а деш.

М. АЗИЕВ,
ВООПИК Нохч-ГІалгІай республиканский отделене председателя заместитель.

ЛАКХА ГОВЗАЛ ЙОЛА ПИАНИСТ

Дукха бе вай республике классически музыка дег тІера езаш бола нах. Из гуш дер Москверча пианиста Тропп Владимир Мануиловича концерташна хиннача.

ХІанз вай республике хьоешагІа вена вола В. Тропп кІоаргга говзал йола пианист ва, цо чакхьяьккхай Гнесингіар цІерагІа музыкальни педагогически институт, хІанз из ше а ва цу института доцент.

Кьаьстта а белгала хиннад Владимир Мануиловича 1979 шу. Из декъе лоацаш хиннав Д. Энеску цІерагІча Дунеи калкъашта юкъерча пианистий конкурсе, хІьата цуи лауреат а хилар.

Грозне волче юкъа тайп-тайпарча дешера заведенешка концерташ деннад пианиста. Цун концертни программе юкъе я доазол арахьерча а эрсий а классикий музыкальни произведенеш. Кьаьстта а уйлане вугаш я Скрябине цхьоалегІа соната, Чайковске «Шера хенаш» яхача циклера ялх пьеса.

Университета студенташ, музыкальни училища дешархой, хьахарзой концерташ чакхдаьннечул тІехьагІа кьаьста безам боацаш кьаьстар Тропп Владимир Мануиловичаца.

М. БАРАХОЕВ,
университета студент.

Республика экранаш тІа

«УГОЛОВНИ РОЗЫСКА НАЧАЛЬНИКА ВАХАРАХ»

Вайна массанена дика довз «Следстви ю гІулакхах кхетараша» яхача телециклах дола фильмаш. Цу кинолентай сценаре автораша — ЛавровгІар Ольгаси Александрен бовзийт вайна дІоай цхьаьнха болх: «Уголовни розыска начальника вахарах» яхар. Из кинокартина даьккхар ва Пушкин Степан.

Цу кинодувцаре керттерь яраш я уголовни розыска начальника Малыч Иван Константиновичен «Разгуляй» яха цІн дІаяха къу - рецидивист хиннача Слепнев Степанен ши персонаж.

Тхьо шу гаргга ха яьнначул тІехьагІа шоайна віашагІкхетт милице полковник Малычи хІанз шофер. Ираз долча дезала да Слепнев Степан.

ХІана дадар цу віашагІкхетарах халахетар даргда ала: керда квартираш хьацарна цу пийнех лоалахой хул. Бакьда, дукха ца говн царна ияьне дов доал. Цу гІулакха тоьал бахьанаш а нийслу: тІехьара ше чувоплара Малыч бехке лоархІаш ва Степан. ХІьата Иван Константиновича да маган цхьая хана «Разгуляй» яха цІн дІаяха къу хиннача Степана шин кІаьнк харц оамал йолаш хьалхехеш хилар. Турпалашта юкъера набезан чІоагІлу. Цу хана Степанах бхет сберкасса яхьа аьнна вІашагІкхийтта цхьан хана цунна хиниа «новкъостий»-къуй.

Лакхе вай йийцача телецикла дикагІа болча керттерча турпалий дика оамалаш йоахнаш сиг ва Малыч: майра ва, дог цІена да, лакха граждански принципиальность я. Малыч дика кхет наьха тайп - тайпарча оамалех. Из деррига дика хьахьох из роль ловзаеш волча, вайна массанена дика довзаш волча СССР халкъа артиста Лавров Кирилла. КІоаргга дошх актера шиії турпала сурт-сибат. Слепнев Степана роль ловзаеш ва дукха хе йоацаш вай сакъердаже хеташ хьожаш хиннача «Чхьовка» яхача фильме керттерча турпала сурт-сибат кхоллаш хинна Филатов Леонид. Цига санна укх кинокартине а из яха гІерт «саг, зуьма, аьх-аздел» яха тема.

Ше хьалха деш хинна къоал дитад цуи турпало, бакьда, цун дег чу яхаш я наха низ, кхерам беш вахар дикагІа да яха уйлаш, из я цуи вахара позици. Из да цо шийн кІаьнка Іомадер а. Шийн роль цо дика ловзаеш хилара наха чІоагІагІа дезалу из кинофильм. Степана сесага Наташа сурт-сибат кхолл цІн хезача киноактрисас Проклова Елена.

Малычан Слепневнен юкъера моральни, нравственни къовсам хиниа Іац из кинокартина. Укхаза дукха я вахар, валар къоастадеш йола ира сценаш. «Разгуляй» «новкъосташта» диденнадад сберкасса яхьара шоашта эшаш дола герз. Из дохаш ба уж. Цига фу дергда-хьогІ Слепнев, цу шийн «новкъостех» кхераенна юха а харца наькъа тІа варгва-хьогІ из? Е царна духьалварггва-хьогІ?..

«ОРЕЛ Е АРЕШКА»

— из цІн йолаш да французски кинематографисташ Одиар Мишеля сценарех оттадь фильм. Цун режиссер ва Энрико Робер.

Психологически жанрах лаьнкхад из. Цун керттера турпалаш ба полице инспектор Баронин шиї сесаг йийнай цо аьнна укхо дегабуам беш вола счетоводи. Вайна ма харра, французски кинематографе дукха долча полицейскехи полицехи лаьца дувцаш да яр фильм. Арисса Альфреда, «Следите за вдовцом» яхача романах оттадаьд из.

Полице инспектора Бароне роль ловзаеш ва вовзаш вола французски актер Нуаре Филипп. Из вайна дика дагавоагІа «Къаьна топ», «Тартари яха гІомара аре», «Къаьна йоІ», «Наранке хинна къоал» яхача кинокартинашка керттера сурт-сибаташ цо кхоллаш из хиларца.

ЮХА А ЭКРАНА ТІА

Юха а экранаш тІа арадоал 1970 шера А. Довженко цІерагІча киностуде даьккха «В тридевятом царстве» яха художественни фильм. Юха а цунга хозахеташ хьожаргва кьона зритель, хІана аьлча, цунна хетадаь оттадаь из доландаь. Фаьлга хьисапе цу тІа дувц диначох, бакъдолчох, харца хІамаех. Губарев Витале сценарех из оттадаьд режиссера Шестобитов Евтене. Цига ловзаш ба актераш Носова Тамара, Мартинсон Сергей, Папанов Анатолий, Мишулин Спартак, кхыбараш.

В. КОВАЛЕВА.

МОСКВА. Эстради хилеца безам болча советски наха дика бовз дунен халкъашта юкъерча конкурсий лауреата Марыля Родовича кхоллам. Цо доахаш дола иллеш довзам да вай мехка. Уж довз М. Родовича гастролашка, радион телевиденен гІолла хеза хиларца.

ХІанз «Мелодия» яхача советски фирма арахийдай цун иллеи тІадола диск-гигант.

Вокально - инструментальни ансамблаца Марыля Родовича гастролаш Москве хинначул тІехьагІа дІахо а хургья Ленинграде, Волгограде, Ростове.

СУРТА ТІА: Марыля Родович Эстрада театре илли оалаш я.

Н. МАЛЫШЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

3 ДЕКАБРЬ
II ПРОГРАММА

13.30 — «Нохч-ГІалгІайчен кІира».
14.00 — Документальни фильм.
14.35 — Грозненски УВР коллектива Нохч-ГІалгІайчен Халкъа поэтессаца Р. Ахматовайца віашагІкхетар.
14.55 — «Хьа горизонташ».
15.25 — М. Ю. Лермонтова цІерагІча Республикански эрсий драматически театра спектакль.
17.35 — Киножурнал.

5 ДЕКАБРЬ
II ПРОГРАММА

16.45 — «Адьютант его превосходительства» яха художественни фильм.
17.55 — Атеистически тематегІа. «Тешаара низаца».
18.10 — Киножурнал.
18.20 — «Нохч-ГІалгІайчен де».
18.40 — Л. Устинов. «Меза башня». Шегенцукоев цІерагІча Чечено-Балкарой Лачхьалкхен драматически театра спектакль.

РАДИО

3 ДЕКАБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий метта).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий метта).
6.45 — Керда хоамаш (гІалгІай метта).
6.55 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий метта).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий метта).
8.33 — Передачай программа (гІалгІай метта).
8.35 — «Юртара вахар» (нохчий метта).
10.15 — «Обществом закони» яха радиожурнал (гІалгІай метта).
10.35 — Музыкальни антракт (гІалгІай метта).
11.00 — «Кьоналл» яха радиовыпуск (эрсий метта).
11.30 — «Кьона оазаш» (эрсий метта).
12.40 — «Калл» делаташ (нохчий метта).
13.00 — Музыка (нохчий метта).
13.15 — «Вай деттагІа — Іалам» яха радиожурнал (эрсий метта).
13.45 — Социалистически хьал дневники (эрсий метта).
13.55 — Реклама (эрсий метта).
16.00 — «Музыкальни почта» (гІалгІай метта).

УКВ

18.00 — «Надежда йица» яха радиопостановка.
18.56 — Иллеш дІавал Н. Усманова.
19.30 — «Синъовдамеча тарга тІа» (гІалгІай метта).
20.10 — Дийнахьах дола хоамаш.

4 ДЕКАБРЬ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.30 — Передачай программа (эрсий метта).
7.33 — Передачай программа (нохчий метта).
7.35 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий метта).
8.25 — Шоана хоза хета иллеш (эрсий метта).
11.20 — «Иллі а да уллула». Юрта боахама кьахьегамхошта лаьрхІа музыкальни программа (эрсий метта).
16.00 — «Школьный глобус» яха радиовыпуск (эрсий метта).
16.30 — «Кьона тІехье» (нохчий метта).

19.00 — «Иллеца деттагІаш долчарна» яха концерт (нохчий метта).

УКВ

18.00 — «Эггара дезагІа дар». Соловьев-Седое оперетта монтаж.
19.10 — «Бальсагара вальсага». Концерт.
19.35 — «Марнана». Радиоспектакль (нохчий метта).
20.23 — «Илли» яхача фольклорни ансамбла концерт.

5 ДЕКАБРЬ

6.40 — «Лаьтта лаладерий Іан беанненаш». Корреспонденци (гІалгІай метта).
6.50 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий метта).
8.15 — Передачай программа (эрсий метта).
8.18 — Передачай программа (нохчий метта).
8.21 — «Эрсий мотт — деттагІалла мотт». Беседа (гІалгІай метта).
8.31 — Іуйранара концерт (нохчий метта).
9.15 — «Сатем боаца саг», Зарисовка (нохчий метта).
9.30 — Музыка (нохчий метта).
9.45 — Бенихийчарна берех лаьца. «Совлен йола къу». Беседа (нохчий метта).
16.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий метта).
16.01 — Микрофона хьалхашка ба Нохч-ГІалгІай радион телевиденен инструментальни ансамбли солисташ (гІалгІай метта).
16.25 — Хь. Осмиев. Лоацца дувцараш (гІалгІай метта).
16.40 — «Замен, саг, коллектив» яха радиожурнал (эрсий метта).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий метта).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий метта).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай метта).
18.30 — Реклама (эрсий метта).
19.30 — «Кагирхой вахар» яха радиожурнал (нохчий метта).

УКВ

18.00 — Э. Котляревский. «Шалипина искусство» яха музыкальни передача.
18.53 — Шеттигерча авторий лирически иллеш.
19.30 — «СалаІара минуташ» (нохчий метта).
20.00 — Нохч-ГІалгІай музыка концерт.

Хоттам

Тахан республикие гІоллен Грозне моржаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 2—7 метр чІоагІа мух а хьехаш хилен фегара температура республике —1 +4. Грозне +1 +3 градус йолаш хилен тарду.

Кхоанен лоамех моржаш а йолаш, юкъ-юкъе лоа а делхаш, тайп - тайпарча оагІонашнахьара секунде 2—7 метр чІоагІа мух а хьехаш хилен фегара температура бийсана —5 —10, дийнахьа —1 +4 градус йолаш хилен тарду.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-43-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехьаной — 2-85-64; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-43-57; заместителя редактора 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ00402 «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5732.